CHATRIAN, ERCKMANN

EEN VELDTOCHT IN KABIJLIE

XXII:-
512

XXII = 2
512

PERPUSTAKAAN NASIONAL

XXII. 502.

EEN VEL

VERHAAL

ERC

Feuillet

B

PERPUSTAKAAN NASIONAL

XXII. 512

EEN VELDTOCHT IN KABIJLIË.

VERHAAL VAN EEN AFRIKAANSCHEN JAGER

DOOR

ERCKMANN-CHATRIAN.

Feuilleton van het Militair Tijdschrift.

BATAVIA,
BRUINING & WIJT.
1874.

BAT. GENOOTSCHAP VAN KENW.

Item ID: 1010 229477
PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.
Tanggal : 19 Maret 2012
No. Induk : 20842/PN-MUSEUM/12
BIB - ID : 0010 – 939 3430
Beli / Hadiah : Ex. Museum
285.900

EEN VEL

Verh

ERCK

„Hoor eens", zeide
man; gij houdt veel
heeft op het landleven.
men in uwe familie ni
gij moet niet gelooven,
dat de Heer alleen m
lief had, zou hij dan
hebben om de kippen o
en de snocken om de k

Wat mij betreft, ik
gehad heb een goed pa
den koppel en een gev
groenten naar de markt

Wat zal ik u zegge
mijn leven was de 30e
bij het 1e regiment A
foeriers van al de escadr
tredende, den adjudant
knevels opstreek.

EEN VELDTOCHT IN KABYLIË.

Verhaal van een Afrikaanschen jager.

DOOR

ERCKMAN—CHATRIAN.

„Hoor eens", zeide mij mijn vriend Goguel, „gij zijt een vredelievend man; gij houdt veel van vee, van bijen en van alles, wat betrekking heeft op het landleven. Dat is zeer natuurlijk. Van vader op zoon doet men in uwe familie niets anders dan ploegen, zaaien en oogsten, maar gij moet niet gelooven, dat anderen u gelijken; gij moet ook niet zeggen, dat de Heer alleen met ulieden is. Zoo de Heer slechts den vrede lief had, zou hij dan de sperwers geschapen en ter wereld gebracht hebben om de kippen op te eten, de wolven om de schapen te verslinden en de snoeken om de karpers in te slikken?

Wat mij betreft, ik ontveins u niet, dat ik er altijd meer pleizier in gehad heb een goed paard tusschen de beenen te voelen, een sabel aan den koppel en een geweer langs de dij dan op een kar te zitten om groenten naar de markt te brengen.

Wat zal ik u zeggen? Ieder zijn karakter! De schoonste dag van mijn leven was de 30e Maart 1871, toen Grosse, een oude trompetter bij het 1e regiment Afrikaansche jagers te Blidah, tegen één uur de foeriers van al de escadrons bij mekâar blies, en ik, de rapportzaal binnen tredende, den adjudant Pigacé zag, die mij toelachte, terwijl hij zijne knevels opstreek.

4 77
ONAL RI.
012
USEUM'12
PERPUSTAKAAN NASIONAL

»Ik voelde dadelijk, dat mij iets aangenaams zoude overkomen en ik bedroog mij niet. Nauwlijks waren de kameraden bijeen, of de adjudant riep:

»Dagorder. — Welk nummer hebben we? Niemand weet het! *Allons!* gij kunt dat later invullen. — Promoties: De kolonel, kommandant van het eerste regiment Afrikaansche jagers, benoemt tot wachtmeester (*maréchal des logis*) Goguel (Alban, Montezuma)."

Hij had nog niet uitgesproken, of ik was een heel ander mensch. Ik, Goguel, geëngageerd voor den duur van den oorlog tegen Pruisen, na acht maanden dienst wachtmeester bij de Afrikaansche jagers! Gij zult u dat nooit kunnen voorstellen. Ik richtte mij op, streek mijn broek glad, en met de twee duimen in den zak, de schouders naar achteren, riep ik uit:

»Leve Frankrijk!"

De anderen lachten, en de adjudant, zijn orderboek dichtslaande, zei mij met een opgeruimd gezicht:

»Komaan, Goguel! nu hebt gij den voet in den stijgbeugel; de onderscheidingen hebben reeds een begin gemaakt."

Gij kunt wel denken, dat ik de kameraden uitnoodigde absinth te drinken en dat wij allen gearmd de zaal verlieten om naar de kantine te gaan. Tot vijf uur deed men niets anders dan lachen, klinken en het leven van den schoonen kant beschouwen. Maar om vijf uur blaast Grosse weder de foeriers bij mekaar. Wij gaan naar buiten en daar, voor de kazerne, maakt men bekend, dat de wachtmeester Goguel aangewezen is om met vier jagers te voet zich te voegen bij het detachement te Tizi-Oezoe.

Gij weet zeker, dat Tizi-Oezoe in Kabylië ligt, op ruim dertig uren gaans van Blidah, en dat wij op die plek een fort hebben, 't welk de Europeesche dorpen beschermt. Daar waren manschappen gestorven, hetzij door ziekte, hetzij door andere oorzaken; men zond vier van onze jagers om hen te vervangen en hunne paarden te berijden.

Dat was zeer wel, maar gedurende dertig uren onder de Afrikaansche zon, mijn valies en bagage door mijne manschap te doen dragen, scheen mij een weinig hard toe. Ik heb altijd gemeend, dat men den soldaat zooveel mooglijk moet ontzien, en ik bracht het overige van den dag door met de intendance te plagen om mijne jagers per as te doen reizen met het karretje en den ouden knol van vader Lubin, die sinds vijftien jaren dezen dienst verrichtte.

Men stond het mij ten laatste toe.

Den volgenden morgen, voor de schemering, gaf ik, na mijn paard gezadeld en de kleedingstukken mijner manschappen voltallig te hebben doen maken, hun den last vooruit te gaan.

Ik ging de hand drukken van mijn vriend Jaquel, procureur te Blidah. Mijn paard stond voor de deur te steigeren. Wij namen op de valreep

een drupken kirsch
had. Na elkander
galop mijn klein det
In de oude Jode
veegden voor hare h
meester te zien voo
wiens witte pundjab
Eens buiten de po
ingehaald, dat stapvo
in de morgenkoelte e
Een weinig verder
sche baan, die lang
naar Arba moest voer
Nooit zal ik de
in dat morgenuur,
het hooge gebergte.
de korenvelden; zij
zich de Atlas met z
bremmen en rozeroode
Metidja uit, bedekt me
bruisende uit de nabu
Naarmate de zon re
vogelen luider hun li
onderscheidden beter d
nen, dien men het G
den grooten berg Lacka
Het was iets onmetel
dien overvloed van aard
Zoo men sinds dertig
er overal dorpen langs
wij zouden daar een Fra
Maar wij, Franschen,
spoorbanen aan te legge
die niets bebouwen, en h
weet misschien niet, w
het is niet lang.
Geheel Algerië dan i
het midden, Oran in 't
Elk van deze provinci
de eene door burgerlijke
anderen op militaire manie
De Arabische bureelen
tingen aan, zij spreken
zij oefenen zelfs gezag uit

een drupken kirschwasser, dat hij uit het land van dien drank gekregen had. Na elkander omarmd te hebben, sprong ik in den zadel en reed in galop mijn klein detachement achterna.

In de oude Jodenstraat was nog alles in rust; eenige goede vrouwen veegden voor hare huizen en wendden even het hoofd om om den wachtmeester te zien voorbijrennen, wiens sabel tegen de laars kletterde en wiens witte pundjab of nekbekleedsel over de schouders hing.

Eens buiten de poort van Algiers gekomen, had ik spoedig het karretje ingehaald, dat stapvoets ging, met mijne vier jagers, hun pijpje rookende in de morgenkoelte en onder elkander pratende over onverschillige zaken.

Een weinig verder sloegen wij den weg van Dalmatië in, een strategische baan, die langs den voet van den Atlas loopt en ons rechtstreeks naar Arba moest voeren, onze eerste etape-plaats.

Nooit zal ik de opgeruimde gemoedskalmte bij ons vertrek vergeten, in dat morgenuur, waarop het nog zoo frisch is in de schaduw van het hooge gebergte. De kwartels riepen en beantwoordden elkander in de korenvelden; zij zijn in Algerië ontelbaar. Rechts van ons verhief zich de Atlas met zijn kreupelbosch van mastikboomen, van vergulde bremmen en rozeroode laurierboomen; links strekte zich de vlakte van Metidja uit, bedekt met oogsten en doorsneden door duizenden beken, die bruisende uit de naburige bergpassen schieten.

Naarmate de zon rees, deden de tortelduiven, de nachtegalen en andere vogelen luider hun lied hooren in de moerbezie- vijgenboomen en wij onderscheidden beter den grooten hoop pyramides-gewijze geplaatste steenen, dien men het *Graf der Koningin* noemt, en aan den gezichteinder den grooten berg Zackar.

Het was iets onmetelijks; niemand kan zich een denkbeeld vormen van dien overvloed van aardsche goederen.

Zoo men sinds dertig jaren spoorwegen in Algerië had gebouwd, zouden er overal dorpen langs verrezen zijn, gelijk men verhaalt van Amerika; wij zouden daar een Frankrijk hebben, schooner en rijker dan het eerste. Maar wij, Franschen, willen dat de dorpen bestaan, alvorens wegen en spoorbanen aan te leggen; wij geven geheele landstreken weg aan lieden, die niets bebouwen, en bovendien hebben wij de Arabische bureelen. Gij weet misschien niet, wat een Arabisch bureel is; ik zal het u zeggen, het is niet lang.

Geheel Algerië dan is verdeeld in drie groote gewesten: Algiers in het midden, Oran in 't Westen en Constantine in 't Oosten.

Elk van deze provinciën heeft weder afdeelingen, die beheerd worden, de eene door burgerlijke ambtenaren of prefekten, gelijk in Frankrijk, de andere op militaire manier, door Arabische bureelen.

De Arabische bureelen doen alles in de provinciën: zij slaan de belastingen aan, zij spreken recht, zij zorgen voor het openbaar onderwijs; zij oefenen zelfs gezag uit over de zaken van den godsdienst.

Het baantje van chef over een Arabisch bureel, al is het ook het geringste van alle bureelen, is een fameus lekker baantje, vooral wat de belastingen aanbelangt. Een eenvoudige tweede luitenant, te gronde gericht door het spel, de weelde en allerlei slechte gewoonten, betaalt, als hij de kans heeft aan eenig Arabisch bureel te worden verbonden, spoedig zijn schulden, koopt zich landerijen en huizen, berijdt prachtige paarden, loopt in zijne woning op leeuwenvellen, in één woord, hij leeft als een pacha, en dat alles van zijn tweede luitenants-traktement!

Gij begrijpt wel, dat ik u niet zal verklaren, hoe die heeren het aanleggen; dat gaat hun aan en niet het leger in Afrika; de ware soldaat is slechts geroepen om te vechten als het vaderland het beveelt en stopt den neus niet in wormstekige zaken. Maar gij kunt wel nagaan, dat die heeren gehecht zijn aan hunne betrekking in verhouding tot hetgeen zij opbrengt, en dat alle Arabische bureelen het burgerlijk bestuur als hun vreeselijksten vijand beschouwen.

Wij reden alzoo mijmerende voort, ik op mijn paard Negro en de anderen in hun karretje, de oude Lubin voorop, met zijn verschoten kiel, zijn stuk grijzen hoed over de ooren en bij elken tred roepende: „Hue, Grisette, hue!" Wat het arme beest niet harder deed loopen.

Van tijd tot tijd ontmoetten wij een Arabier, gezeten op zijn paard met de knieën in de lucht, gelijk in een leuningstoel, met den grooten witten mantel neerhangende over zijne stijgbeugels, het lange geweer in een riem over den schouder; of eene jonge vrouw van de nabij gelegene bron terugkeerende, met hare zandsteenen kruik in den arm.

Men zeide elkander noch goeden dag noch goeden avond. Ik geloof, dat die lieden ons verachten, want zij gaan langs ons heen zonder ons zelfs een blik toe te werpen. (1)

In het kleine dorp Dalmatië, waar wij tegen zes uur in den avond aankwamen, wilden mijne manschappen mij volstrekt een glas wijn aanbieden, dat ik hun niet kon weigeren. Die jonge wijn van Dalmatië was uitmuntend! Dit belette mij niet hun te zeggen, na mijne knevels te hebben afgeveegd, dat men niet meer onder weg zou stil houden, omdat een chef bijzondere plichten te vervullen heeft, en dat, zoo zij zich goed gedroegen, ik hun vijftig franken zou geven, die mijn vriend Jaquel mij geleend had om de vermoeienissen van de reis te verlichten, maar dat, zoo zij mij grappen verkochten, ik mij zou houden aan hunne marsch-soldij. Zij beloofden mij, dat alles goed zou gaan, en wij vertrokken, nog slechts ruim vijf uren gaans hebbende af te leggen.

Voortreizende lachte ik in mijzelven om de jagers van ons land, die zich van den morgen tot den avond moê loopen om één haas te vangen, terwijl hier bij elk boschje van dwergeiken, van mastikboomen of aloë's,

(1) De inboorlingen van Algerië schijnen minder te veinzen dan die van Nederlandsch-Indië. (*Anton*).

waartusschen een h
zen en Karthaagsche
Dat heet eerst e
ik spreek er niet v
Daar moesten met h
zich uitputten om
achtige zand onzer b
moeten hebben, wa
oorlog in Afrika zij
. Somtijds zagen w
boomen, de olijfboo
herder, leunende op
hond achter zich, te
Ook, en hiermed
moetten wij nu en
mageder, gespierder
den handel. Zij reiz
gingen voorbij met d
en hunne schoone m
De olie is het v
vindt men een persw
brengen. De Kabyle
citroenen, perzikken
sche peper; in één w
hunne dorpen aankw
dat is het werk van d
Mijne jagers waren
en daarna van die
Krim, in Italië, in
vorens naar Metz en
in 't stof hebben gebe
Men werd ernstig
plicht hadden gedaan
Moezel.
Maar bah! het is b
hunnen degen overge
men kent ten minste
hart der kinderen van
Eindelijk, op vier
wetende, dat ik te Ar
veertien dagen met t
te bewaken.

(1) Niet Cainaas-appe

waartusschen een hoog gras opschoot, alfa genoemd, kompagnieën patrijzen en Karthaagsche kippen in alle richtingen opvlogen.

Dat heet eerst een land voor wild! En wat den akkerbouw betreft, ik spreek er niet van; men kan zeggen, dat alles er in overdaad groeit. Daar moesten met hunne vrouwen en kinderen de arme duivels gaan, die zich uitputten om rogge en aardappelen te doen opkomen in het roodachtige zand onzer bergen. Maar men zou geene Arabische bureelen meer moeten hebben, want met Arabische bureelen zullen wij nimmer zonder oorlog in Afrika zijn, en landbouwers hebben vooral behoefte aan vrede. Somtijds zagen wij, als wij den neus opstaken, boven de moerbeziboomen, de olijfboomen en andere boomen, op de hoogte een Arabischen herder, leunende op zijn grooten stok, die ons nastaarde, met zijn kalen hond achter zich, te midden van eene kleine kudde schapen.

Ook, en hiermede besluit ik de schildering van het landschap, ontmoetten wij nu en dan een Kabyl, een ander soort van inboorlingen, mageder, gespierder dan de Arabieren en zich inzonderheid wijdende aan den handel. Zij reizen zelden te paard; het zijn ware bergbewoners. Zij gingen voorbij met de fierheid van aartsvaders, met hunne vette *burnoe's* en hunne schoone muilezels, beladen met volle zakken olie.

De olie is het voornaamste handelsartikel van Kabylië. In elk dorp vindt men een perswerktuig, waar de menschen hunnen oogst van olijven brengen. De Kabylen voorzien ook onze markten van Sina's-appelen (1), citroenen, perzikken, granaatappelen, meloenen, komkommers, Spaansche peper; in één woord, van al de vruchten en groenten, die zij buiten hunne dorpen aankweeken. De granen worden verbouwd in de vlakte; dat is het werk van de Europeanen en de Arabieren.

Mijne jagers waren begonnen liedjes te zingen, die hen deden lachen, en daarna van die oude deuntjes, die het regiment gezongen had in de Krim, in Italië, in Mexiko, en zelfs te Luneville, in Lotharingen, alvorens naar Metz en Sedan te gaan, waar drie vierden van onze oudjes in 't stof hebben gebeten.

Men werd ernstig onder het denken aan die braven, die allen hunnen plicht hadden gedaan en nu slapen in den mist van de Maas en de Moezel.

Maar bah! het is beter dood te zijn dan te leven gelijk die lieden, die hunnen degen overgeven om hunnen huid en hunne koffers te redden; men kent ten minste de schande niet, en uwe nagedachtenis verheft het hart der kinderen van het vaderland.

Eindelijk, op vier kilometers van de etape-plaats, ging ik vooruit, wetende, dat ik te Arba mijn makker Rellin zou vinden, sinds ongeveer veertien dagen met twintig man gedetacheerd om een konvooi buskruit te bewaken.

(1) Niet Chinaas-appelen. 't Is afgeleid van Messina.

Terwijl ik Arba naderde, werd ik buiten de muren het bivak, de munitiewagens, de tenten, de paarden aan paaltjes vastgebonden, gewaar. Ik snelde er dadelijk heen en ik zie nog mijn ouden Rellin, met zijn gepunte sik, de politiemuts op één oor, bezig met het herstellen van een zijner laarsen; ik hoor hem nog mij toeroepen, zijn hoofd door de geheel losgetornde tent stekende:

— »Hé! daar is Goguel. Wat duivel! waar komt hij van daan? Ah! oude! brengt gij de soldij van mijn detachement mede?

— »Wel neen. Ik heb niets tot uw dienst behalve een goeden eetlust, dien ik u aanbeveel."

Toen begon hij te lachen.

— »Welnu, stijg van 't paard af", zeide hij.

En zich tot zijn jager wendende, die iets verder de paarden met een stroowisch wreef, riep hij hem toe:

— »Mathijs! breng het paard van den wachtmeester op piket. Zorg, dat het beest volop krijgt.

— »Goed, wachtmeester.

— »En zeg aan den kok, dat wij een goeden mond meer hebben aan de ruif."

Daarop trad hij naar buiten, en mij bij den arm nemende:

— »Kom," zei hij, »wij zullen in afwachting dat alles klaar is, een slok vermouth gaan drinken."

Wij waren reeds langs den kleinen muur van het bivak, toen hij zich nog eens omkeerde en met de twee handen voor den mond riep:

— »Mathijs! je zult ons komen roepen in de kroeg: *De zwinige kolonist.*"

De jager gaf een teeken, dat hij het verstaan had en wij sloegen een straat in, juist tegenover het bivak.

Arba is een groot en fraai Europeesch dorp, op het snijpunt van den strategischen heirweg van den Atlas met dien van Algiers naar Aumale; de huizen staan juist in de rooilijn, zijn goed gebouwd, gedekt met pannen en met kalk gewit.

Het dorp heeft zijne kerk, zijn gendarme-kazerne, zijn grooten molen aan de Arach, een mooi vierkant plein, beplant met boomen, eene groote fonteinpomp in den vorm van een kruis, en buiten, op de plek waar wij gekampeerd waren, eene graan- en veemarkt, waar tweemalen in de week al de kooplieden uit de omstreken bijeenkomen.

Een weinig verder traden wij de herberg: *De zwinige kolonist* binnen, die op den hoek van twee straten ligt en er vrij net uitziet; maar wij hadden nauwlijks tijd gehad om te gaan zitten, of Mathijs kwam ons juist op het middaguur roepen, en wij keerden naar het bivak terug, waar mijne manschappen, eerst sinds een oogenblik aangekomen, de *gamelle* hunner kameraden eer aandeden.

Rellin en ik, beiden op ons zadel gezeten, gebruikten in de schaduw van zijne tent ons middagmaal, bestaande in rijst en kip, en daar ik

eene flesch wijn uit
Daarna dronken wij
Al eerde en ons
uit den omtrek van
den oorlog verklaard
in dubbele dagmarsch
die daar nog stonde
eenige jagers, en dat
le regiment Zouaven
Hij zeide mij ook
en dat de Arabieren
de telegraafdraden
Dat alles verwonder
van niets van dien aa
Rellin verzekerde
patronen van zijne m
't zeil te houden.
Ja, aanvanklijk ve
den sabel te kruisen
gevende, ging ik een
Tegen vier uur w
post en wij keerden te
Handelaren uit Al
markt van den volgen
en de twee dochters
die menschen te bedie
Die handelaren met
mij toe goedhartige lui
noegen; zij noodigden
en weldra begon men
Een kleine oude, m
spitsen neus, schoof a
hij wist alles, wat er
en sloeg met zijn klein
lijke dingen van de
van de geldmaatschappij
Ik weet niet waar
het eenige, dat er mij
— »Ja, mijne heeren
het is deerniswaard! —
Men vertelt nu reeds,
gaan staan; dat Moh
zou niet verwonderd zij
Men zegt, dat de nieuw

eene flesch wijn uit de herberg had medegenomen, ontbrak ons niets. Daarna dronken wij onze koffie.

Al etende en ons wat opfrisschende, vertelde Rellin mij, dat een *kaïd* uit den omtrek van Aumale zijn traktement geweigerd en ons kortelings den oorlog verklaard had; dat het 3e en het 4e escadron van het regiment in dubbele dagmarschen naar Aumale waren vertrokken, twintig wagens, die daar nog stonden bij de onze, achterlatende onder de bewaking van eenige jagers, en dat hij elke minuut de komst van een bataljon van het 1e regiment Zouaven wachtte, om dat konvooi te begeleiden.

Hij zeide mij ook dat de diligences uit Algiers niet meer aankwamen en dat de Arabieren een begin gemaakt hadden met het doorsnijden van de telegraafdraden.

Dat alles verwonderde mij, want den vorigen morgen was er te Blidah van niets van dien aard sprake geweest.

Rellin verzekerde mij, dat de Arabieren beproefd hadden Chassepot-patronen van zijne manschappen te koopen, wat hem dwong een oog in 't zeil te houden.

Ja, aanvanklijk verraste mij dat; daarna verblijdde mij de gedachte den sabel te kruisen met de Arabieren, en, mij aan mijn droomen overgevende, ging ik een middagslaapje doen in de tent van Rellin.

Tegen vier uur wekte hij mij; alles was in orde, de jagers op hun post en wij keerden terug naar de herberg: *De zuinige kolonist.*

Handelaren uit Algiers, kooplieden in granen en vee, zeker voor de markt van den volgenden dag gekomen, vulden de zaal; zij dronken bier en de twee dochters van den kroeghouder hadden het erg druk met al die menschen te bedienen.

Die handelaren met hunne stroohoeden en grove korte kielen schenen mij toe goedhartige luî te zijn; het zien van de monteering deed hun genoegen; zij noodigden ons bier met hen te drinken; Rellin nam het aan en weldra begon men over politiek te spreken.

Een kleine oude, met een geheel grijs hoofd, levendige oogen en een spitsen neus, schoof al onze ongelukken op rekening van het keizerrijk; hij wist alles, wat er sinds veertig jaren in de kolonie was voorgevallen en sloeg met zijn kleine vuist op de tafel. Hij verhaalde duizend verfoeilijke dingen van de Arabische bureelen, van de Jezuïeten-congregaties, van de geldmaatschappijen, enz.

Ik weet niet waar dit kereltje al zijne histories van daan haalde, en het eenige, dat er mij van is bijgebleven, is het slot, toen hij uitriep:

— »Ja, mijne heeren! zoo ver is het met ons gekomen, het is treurig, het is deerniswaard! — Maar wacht, gij zult nog wel wat anders zien. Men vertelt nu reeds, dat de zaken naar den kant van Aumale slecht gaan staan; dat Mohammed-Eh-Mokrani oproerig wordt. Welnu, ik zou niet verwonderd zijn, zoo de Arabische bureelen daar achter zaten! Men zegt, dat de nieuwe gouverneur-generaal, de heer de Gueydon, aan-

gekomen is, voorzien van onbeperkte volmacht van het gouvernement der Republiek, en dat zijne eerste daad zal zijn de afschaffing van de Arabische bureelen. Ik twijfel er aan, want de heer de Gueydon is een clericaal royalist. Maar de Arabische bureelen, zich bedreigd wanende, kunnen wel een klein opstandje maken, gelijk zij er zooveel verwekt hebben, om nog eens te bewijzen, dat zij onmisbaar zijn.

Niet één der andere handelaren gaf hem ongelijk; integendeel, zij schenen allen van zijn gevoelen, en, wat ons betreft, het ging ons niet aan, wij luisterden zonder iets te zeggen.

Tegen den avond ging dat volk weg, en wij bleven alleen bier drinken en toezien, hoe de twee dochters van den herbergier, Margaretha en Maria, eene lieve, zeer levendige *brunette* en eene schoone *blonding*, het huis weder wat in orde brachten. De jongste dekte daarna de tafel voor het avondmaal, en de eigenaar, de heer Pouchet, een groot, mager man, met een achtenswaardig voorkomen, zeker zeer tevreden over ons ordentlijk gedrag, verzocht ons met zijn gezin een bord soep te eten, wat wij gaarne aannamen.

Ik liet ieder eerst plaats nemen en ging toen naast juffrouw Marie zitten, wier blauwe oogen en blonde haren mij de mooie meisjes uit de Vogesen herinnerden. Ik zou verlegen zijn u te zeggen, wat men at; het was, geloof ik, eene boonensoep en daarna een schapebout met knoflook bereid, en salade, maar wat ik u verzekeren kan, is, dat ik, bij onzen terugkeer naar het bivak, tegen tien uur, mijne strepen zou gegeven hebben om altijd naast juffrouw Marie te zitten, en dat ik dien nacht, mijne tent niet uitgepakt hebbende, maar in die van Rellin den gaan slapen en hem belette een oog dicht te doen door hem altijd bezig te houden over mijne bewondering en geestdrift.

De nacht was prachtig, helder en de hemel bedekt met sterren; de nachtegalen zongen met volle keel in al de oranjeboomen van den omtrek en de welriekende geur der bloemen maakte mij gek.

— »Slaapt gij, Rellin? schaamt gij u niet te slapen?" vraagde ik, hem met den elleboog aanstootende.

— »Neen! neen! ik hoor u wel. Ga maar door," mompelde hij, terwijl hij weder zacht begon te snorken, »ik luister."

Eindelijk stond ik met het krieken van den dag op; ik gaf Negro zijn rantsoen en wekte vader Lubin, die zich haastte zijn knol te foerageeren. De jagers zetten reeds hunne koffie, Matthijs bracht ons de onze; nadat ik mijn paard gezadeld had en mijne manschappen op hun karretje hadden plaats genomen, drukte ik de hand van Rellin, en wij waren op weg naar Alma, onze tweede étape.

Het dorp doorrijdende, hield ik twee sekonden stil voor het uithangbord: *De zwinige kolonist*, in de hoop Marie nog eens te zien en haar vaarwel te zeggen, maar alles sliep nog, en eerst verder bij het omslaan van de straat, terwijl ik een laatsten blik op de herberg wierp, zag ik

Pouchet zijne blinden openstooten, en mij met de hand toewuiven: tot wederziens.

Zoo is het leven van den soldaat . . . . men komt aan zonder aan iets te denken . . . . twee groote oogen dringen in uw hart . . . . men zou willen blijven . . . . maar de trompet schalt . . . . Voorwaarts! Gedurende een uur dacht ik aan niets anders, daarna namen mijne denkbeelden een anderen loop.

Het land veranderde van aanzien, de bebouwde velden langs den weg werden opgevolgd door kreupelhout. Op zekere plek zagen wij, terwijl wij ons omkeerden, links van ons, over de vlakte heen, een gedeelte van de zee, en tegen den blauwen achtergrond van den hemel de stad Algiers met hare witte huizen langs de reede. Het karretje was blijven staan; mijne jagers en vader Lubin staarden ook; men rook als 't ware den geur van het getij; dien zwakke windtochtjes van de zee ons aanbrachten; daarna onzen weg voortzettende, kwamen wij te Fondoek, een dorp voorzien van oude vestingwerken. Men drijft er een vrij grooten handel in granen en vee; wij kochten er voor onze rekening aardappelen en spek.

Er was gebrek aan hout; wij vertrokken daarom en doorwaardden de beek, die uit den Atlas ontspringt.

Maar toen begonnen onze verdrietelijkheden. De weg werd elk oogenblik slechter; rotsen volgden op rotsen; van den eenen modderpoel zakte men in den anderen; de oude knol kon niet meer voort; vader Lubin vloekte, de jagers schreeuwden, niets baatte.

Tot overmaat van ongeluk breekt op twee mijlen van het dorp de as van den wagen; ik moet in galop terug om te vragen, waar een smid te vinden is, terwijl mijne manschappen blijven wachten. Men wijst er mij een aan langs den weg, dien ik volgen moet. Ik kom terug; men heeft het karretje afgeladen; men slaat het oude beest, men schreeuwt om het te doen vooruitgaan. Eindelijk loopt het, en wij komen, drie mijlen verder, voor een huis, waar gelukkig de smid Rivero zich bevond, uit Mahon, een klein man met door de zon verschroeid gelaat, die met drie kinderen daar in de eenzaamheid woonde.

Nauwlijks waren wij daar aangekomen, of onze verdrietelijkheden waren vergeten, en terwijl de blaasbalg in de smidse gierde en de hamer op het aambeeld weerklonk, hielden mijne jagers zich bezig met het halen van hout, artisjokken, uien en salade uit den kleinen moestuin achter de houten woning; anderen kookten den pot. Daar heb ik voor het eerst eene eierstruif met het hart van artisjokken gegeten, en kan u verzekeren, dat zij uitmuntend smaakte.

Nadat het karretje hersteld en Rivero betaald was, toog men weer op weg, zoo men den naam van weg mag geven aan eenige hoopjes vuil, die het pad aanwezen tusschen de cactussen, de aloë's, de mastikboomen, de rotsen, de holten en modderpoelen van allerlei aard.

Na een uur wist niemand meer waar wij waren, en die heerlijke zee-

ucht, die wij te Fondoek hadden in eedend met de briesjes, had wolken medegevoerd, die op verschrikkelijke wijze boven ons losbarsten.

Men moet een onweder in Afrika hebben bijgewoond om zich een denkbeeld te maken van die donderslagen en die waterstroomen, waaraan geen einde komt!

Het ergste was, dat wij zeer verlegen zouden geweest zijn terug te keeren, daar wij den weg niet meer wisten. Gelukkig bespeurde ik na de regenbui, naar alle kanten uitkijkende, rook te midden van het kreupelhout. Men marcheert in die richting en eenige honderden schreden verder komen wij bij een Arabische *goerbi*, aan den rand eener beek.

Verbeeld u de hut van een kolenbrander; in het midden dier hut eenige glimmende riettakjes, drie of vier slapende Arabieren, eene oude vrouw, hurkende voor het vuur, een jongen Arabier, die tabaksbladeren snijdt, twee magere, knorrende honden en een kind, dat op een schapenvel ligt te slapen.

Dat noemt men in dit land een *goerbi*.

Het regende altijd door, en die lieden, die bezig waren met hunne koffie te bereiden, waren zeer verwonderd in hun midden een wachtmeester te paard te zien verschijnen, jagers met de karabijn over den schouder, vervolgens het karretje en vader Lubin.

Zij keken allen zeer ongerust. Ik verzocht hun koffie voor mijne manschappen en mijzelven; de kleine jongen haastte zich ze te halen uit de keuken. Daarna had ik niet meer te doen dan hen naar den weg te vragen, en de arme duivels wezen hem ons door de dorpjes Saint-Pierre en Saint Paul.

Wij kwamen te Alma tegen zes uur in den avond.

Het is eene lange rij huizen, doorsneden door eene schoone rivier, die over grint rolt en hier buiten het gebergte komt. Men vindt er een groote waschinrichting, waar de vrouwen, op de knieën rustende, het linnen kloppen gelijk in Frankrijk; kribben, waarin het vee wordt gedrenkt; eene kerk, eene gendarmes-kazerne, tuinen, herbergen, met hare groote deuren, waarvoor rijtuigen en reizigers staan.

Daar het onweder de aarde drassig gemaakt had, konden wij niet bivakkeeren; ik zeide mijn manschappen mij te volgen, en wij stapten af in de herberg van de transporten. Zij herinnerde mij geheel en al de herbergen uit het goede land van Lotharingen; zij had een schuur, stallen, loodsen, een groote binnenplaats achter het huis vol ganzen, kippen en Afrikaansch pluimgedierte.

Ik vroeg den kastelein, een jong mensch van dertig jaren, vergunning onze paarden in zijn stal te brengen en mijne jagers onder de loods te laten slapen. Hij gaf gaarne zijne toestemming. Na hunne rantsels te hebben afgelegd, wilden mijne manschappen in de rivier gaan vischchen; ik zag er geen bezwaar in en zij gingen op weg.

Na schoon linnen te hebben aangetrokken, ging ik onze vivres halen

bij den aannemer en mijn marschorder doen afteekenen bij den kommandant der gendarmes.

Ik zou u de blijde ontmoeting kunnen vertellen, die ik daar had met den brigadier Lefèvre, een grooten, aardigen snaak met een krijgshaftig voorkomen en het hart op de tong, die mij, volgens het gebruik, dadelijk uitnoodigde absinth met hem te drinken en vervolgens bij hem te blijven eten; den terugkeer mijner jagers met eene prachtige vangst karpers, die zij zelven in het waschhok schoon maakten, en daarna, gedurende onzen maaltijd in de groote, met prachtige leeuwenvellen bedekte zaal, de aankomst van den brigadier uit den bergpas van Beni-Aicha, die de koorts had en alles donker inzag, terwijl wij liedjes zongen en alles zich aan ons voordeed in een rozekleurig licht!

Ja, ik zou over dit hoofdstuk kunnen uitwijden en u ons bezoek in de herberg *Veau-qui-tète* kunnen verhalen, waar de brigadier Lefèvre als bij zijn ouders te huis was, maar dat zou mij te langwijlig maken.

Het eenige dat ik niet verzwijgen wil, is de aankomst in deze plaats van den schoolmeester Wagner, uit Rothau, dien gij in der tijd gekend hebt; gij weet wel, het kleine Elzasser schoolvosje met zijn roode knevels, zijn grooten mond en zijne oogen, die eene kleur hadden als gebakken potten.

De brigadier en ik zaten te zingen en te lachen, toen eensklaps uit een licht vaartuig, dat pas voor de deur had stil gehouden, eene jonge vrouw stapte met hare pakjes en hoedendoozen.

„Hé!" roept de brigadier uit, „dat is Mevrouw Wagner!"

Men helpt haar het goed uit de schuit halen, men noodigt haar uit plaats te nemen, en onze vreugde verdubbelt, want een lief gezichtje doet altijd goed.

Die dame sprak over haar man, over hun beheer van de groote pachthoeve San Salvator; ik luisterde naar haar, terwijl ik hare schoone bruine oogen en hare witte tanden bewonderde. En zie! daar stapt de man uit een ander vaartuig; hij treedt binnen, ik keer het hoofd om: het was mijn oude makker Wagner, uit Rothau! Ja, hij was het in eigen persoon, maar ook hij had de koorts en was mager als een bokking.

Wij herkenden elkander; hij strekte de armen uit onder de woorden: „Montezuma Goguel, uit Saint-Dié.... God in den hemel!"

En daarop zei hij mij zijne vrouw een kus te geven, wat ik met plezier deed.

Wij drinken, wij praten over het land, over onze uitstapjes naar Fondoy, in de Vogesen, bij vader Grollier: kirsch, goed gerookt spek, lijsters, forellen, kreeften, jonge witte wijn van Mutzig —, wij watertanden.

De vrouw van Wagner lachte, de twee brigadiers ook; die van den bergpas Beni-Aicha had geen koorts meer. *Enfin*, wat zal ik u zeggen? Welk een geluk een makker zijner jeugd te ontmoeten op meer dan vier honderd uren van het vaderland, in het binnenste van Afrika!

Wij bleven daar tot vijf uur in den ochtend, het oogenblik, waarop mijne jagers met mijn paard verschenen, het karretje en vader Lubin, gereed om te vertrekken.

De omarmingen begonnen op nieuw, daarna besteeg ik Negro, en na twee nachten achtereen niet geslapen te hebben, dommelde ik stilletjes op den zadel in, zonder te weten waarheen wij gingen.

Gelukkig is de weg recht en van Alma tot Isser rekent men zes en dertig kilometers; ik had tijd in overvloed.

Tot den pas Beni-Aicha gingen wij steeds bergopwaarts, en ik, sliep; tenauwernood opende ik nu en dan de oogen als in een droom; de boomen en het kreupelhout trokken langzaam voorbij. Maar op het hoogste punt van den bergpas maakte de frissche lucht mij geheel wakker. De Jurjura, die reus van de Atlas-keten, stond daar voor ons, bedekt met sneeuw, en zijne groote contreforten aan den kant van Kabylië strekten zich in bochten aan onze voeten uit in de vlakte van Isser. Daar vindt men de schuilplaats der leeuwen.

Afrika met zijne olijfbosschen, zijne witte dorpen, zijne moskeeën, zijne schoone zon, lachte ons blijmoedig toe.

Wie zou zich ooit hebben voorgesteld, dat de oorlog daarbinnen ging rondwaren met zijne plunderingen en brandstichtingen?

Van dit punt ging onze weg naar beneden, dien naar Constantine rechts van ons latende. Niemand vermoedde iets; wij gingen argeloos voort en tegen den middag kwamen wij aan de Isser, een breed dal, waarin verscheidene beken zich vereenigen alvorens zeewaarts te vlieten.

Wij trokken eene brug over; eenige honderd meters verder vonden wij de karavansera, een uitgestrekt vierkant gebouw —, met eene binnenplaats in het midden en een prachtigen moerbezie-vijgeboom rechts van de poort —, waar vroeger de karavanen stil hielden en thans verhuurd aan een Joodsch koopman. Rechts van dit gebouw wordt in de zon de markt van Isser gehouden. Elken Vrijdag is daar, tegen acht uur in den ochtend, alles nog stil en eenzaam; om twaalf uur verdringen zich en dingen daar dertig duizend personen, die handel drijven in olie, granen, tabak, mandjes met wortels van planten, sinaas-appelen, perzikken, hoopen meloenen, *kaffa's* van vijf en zes verdiepingen, gevuld met gevogelte — alles hoopt zich open op dit uitgebreid, platgetreden terrein. De Kabylen brengen er hunne ossen, hunne muilezels, hunne merries, hunne ezels; men ziet er Joden krakeelen gelijk bij ons; bergbewoners uit Kabylië, altijd ernstig, naar hen luisteren, terwijl zij de wenkbrauwen fronsen; *kaïd's* deftig rondrijden op hunne trotsche paarden; *spahi's*, in rooden mantel, heen en weer gaan om de orde te handhaven te midden van deze menschenmassa.

Om vijf uur geen enkele ziel meer!.... Alles is gedaan. Alleen duizenden musschen, uit de karavansera en den moerbezie-vijgeboom te voor-

schijn gekomen, fladderen van plek tot plek en leveren elkander slag om een hoopje drek.

Dat is de markt van Isser, een der voornaamste in Algerië.

Daar het geen Vrijdag was, verscheen er niets.

Wij maakten halt aan de van planken gebouwde herberg van den heer Paul, een braven kerel, maar toen zoo ondermijnd door koortsen, dat hij niet meer op de beenen staan kon. In deze herberg pleisterden de officieren, die van Dellys naar Dra-el-Mizan reisden; zij was vol menschen.

Men moest verder opwaarts een ander verblijf zoeken, waar wij eindelijk onder dak konden komen.

Ik zette mijn paard op stal en mijn manschappen begonnen soep te koken.

Ik vernam in de herberg, dat sinds eenige dagen een wachtmeester van de jagers in de karavansera gedetacheerd was met drie man en zes hengsten. Natuurlijk haakte ik dadelijk mijn sabel aan den koppel en ging zien, wie het was.

De joodsche koopman, die een koffiehuis bij de poort hield, geleidde mij naar de binnenplaats, omringd door gebouwen met afdaken, waarvan de muren van schietgaten waren voorzien. Hij wees mij de schuren en de huisvesting van de *remonte*. Verbeeld u mijne blijdschap, toen ik daar in een kamertje, versierd met hammen, die aan de zoldering hingen, en met flesschen, die in rijen op planken lagen, mijn ouden vriend Collignon zag, bezig met zijne administratie bij te werken. Gij kunt u onze omarmingen voorstellen en hoe hij uithaalde. Ik zal er u niets van zeggen, ofschoon het aangenaam is met een ouden kameraad te klinken en te keuvelen over vrienden en kennissen, die men sinds lang niet gezien heeft; ja, zoo iets verdient dat men er over spreekt, maar gij zoudt mij kunnen verwijten, dat ik het te druk heb over mijzelven en ik ga dus liever voort.

Den volgenden morgen zag ik, terwijl ik, vóór mijn vertrek, met Collignon een slokje nam, dat zich groote onrust begon te verspreiden. Kooplieden van Dellys, aangekomen om ter markt te gaan, spraken in de herberg van branden, naar den kant van Aumale aangericht, van marktplaatsen door de Kabylen gesloopt, en dergelijke bijzonderheden.

Die luî keken mij van tijd tot tijd aan om de uitwerking waar te nemen, die dit op mij maakte, maar ik lachte om hunne vertelseltjes, daar ik gewoon ben mij eerst over de dingen te verontrusten als zij komen.

Zij vonden, dat de twaalf inlandsche *spahi's*, gekommandeerd door een eveneens inlandsch onderofficier, niet al te geschikt waren om den marktbezoekers van Isser moed in te boezemen, en een hunner zei mij ten laatste:

— „Wachtmeester! weet gij, wat gij moest doen? Uw eerste etape is Azib-Zamoen; het ligt op slechts zestien mijlen van hier, en altijd door een mooien weg. Welnu, gij moest tot twaalf uur hier blijven. Fransche soldaten, al zijn zij ook slechts met hun vijven, zullen altijd meer vertrouwen wekken dan die *spahi's*.

— »Ah, zoo!" antwoordde ik hem, »houdt gij mij voor zoo dom? Mijn marschorder luidt vóór twaalf uur te Azib-Zamoen te zijn; zoo mijn detachement iets overkwam, zoudt gij er u dan over moeten verantwoorden?"

Mijne jagers kwamen toen voor de deur op hun karretje. Ik ging naar buiten, wisselde een handdruk met Collignon en sprong op mijn paard, dat vader Lubin bij de teugels hield; daarna vertrokken wij.

Men vertelt altijd, dat bij groote gelegenheden de zon zich omsluiert, de aarde beeft, en andere dergelijke historietjes, om het afgrijzen der natuur van het slechte gedrag der menschen te doen uitkomen!

Ik kan niet anders zeggen dan dat het weder zich tot deugd geschikt had en dat de leeuwerikken zongen als naar gewoonte.

Wij reden zeer rustig het dorpje Bordj-Menajel door, daarna begonnen wij te stijgen langs een weg, omzoomd met korenvelden.

Ik herinner mij nu, dat wij na een uur marcheerens links van den weg een lief Europeesch huis aantroffen, gelijkende op eene kleine arbeiderswoning, met een tuin er voor, afgesloten door palissaden, de beiden vol artisjokken, bloemkool, salade en radijs, en voor den ingang eene gaanderij, geheel bedekt met klokjes-winden, kamperfoelie en andere klimop-planten, die in de rondte naar omlaag hingen.

De boomgaard was vol kersenboomen, pruimenboomen, appelboomen en oranjeboomen in vollen bloesem.

Ik was blijven staan om naar die bekoorlijke woning te staren. Mijne manschappen zagen slechts de artisjokken en een hunner zeide mij:

— »Wachtmeester! dat is het Paradijs van Adam en Eva! Als men er eens in mocht gaan!"

Maar er waren palissaden om, en ook werd ik, door de bloemen heen, onder de gaanderij een man met zwarten baard en schitterende oogen gewaar, die er niet uitzag, alsof hij zich zijne artisjokken zou laten ontstelen.

Wij zetten dus onzen weg voort en ik heb later vernomen, dat de opzieners van den waterstaat daar woonden. Wij hebben ook eenige dagen later gehoord, dat die fraaie woning door de Kabyen geplunderd werd, de boomen omgehakt en de bewoners omgebracht.

De menschen zijn als schelmen ten aanzien van elkander; wanneer zij een nest vol jongen vinden, laten zij slechts vederen en bloed achter.

Eindelijk kwamen wij te Azib-Zamoen aan, waar ik de tenten deed opslaan. Ik schreef mijne *bons* om mijne rations *vivres* te ontvangen, en begaf mij zelf naar den heer Boucher, herbergier en aannemer.

Maar nauwlijks had ik onze rations foerageering gevraagd, of die meneer Boucher werd boos, maakte ons leger uit voor al wat slecht is en gaf ons de schuld van al de ongelukken van het land; zijne vrouw voegde zich spoedig bij hem om mij te overladen met beleedigingen.

Verontwaardiging maakte zich van mij meester. Ik schreeuwde hun

toe te zwijgen, of dat ik anders hen stevig zou binden met een foeragestrik en hen naar den kommandant van Tizi-Oezoe geleiden, die hunne scheldwoorden zou kunnen aanhooren, zoo hem dat leek.

Zij zwegen toen en leverden mij de foerageering tegen mijne *bons*.

Teruggekeerd in het bivak, bemerkte ik na het eten van de soep dat wij nog zes uren zonneschijn voor ons hadden, zoodat ik besloot den dagmarsch te verdubbelen en te Tizi-Oezoe te overnachten. Wij braken ons kamp op en terwijl wij het dorp doorreden, balde het echtpaar Boucher, aan de deur staande, de vuisten tegen ons.

Ik lachte hen in hun gezicht uit.

Die arme luî, sedert in handen van de Kabylen gevallen, hebben zich aan nare overpeinzingen moeten overgeven; zij hebben moeten erkennen, dat zonder de soldaten hun winkel weinig waarde had.

Zulke lessen zijn duur; ongelukkig worden de menschen slechts wijs door ondervinding.

Van Azib-Zamoen liep onze weg door het uitgestrekte dal van den Sebaoe, een wilden bergstroom, in Juni en Juli bijna droog, maar dan omzoomd met riet, tamarik (1) en dergelijke planten. De dorre en met kreupelhout bedekte heuveltoppen van Kabylië strekten zich onder ons uit, de rivier slingerde door de vlakte.

Naarmate wij voortgingen, trof elk deel van dit landschap meer en meer; aan onze rechterhand schitterden, in de verte, de witte muren van het «*Nationale Fort*" en zagen wij den weg, die *en zig-zag* naar dat hooge punt voert; links flikkerde ons de *marabout* Dubelloy tegen, eene kleine Arabische kluis, gekroond met eene halve maan.

Toen wij het Maarschalks-kamp en het kleine dorp *Witte Wijn* voorbij waren, werden wij eindelijk aan den voet van de kolossale berggevaarten, op eene kleine terrein-golving, den *bordj* Tizi-Oezoe gewaar.

In Afrika is de lucht veel helderder dan in ons mistig land, men ziet de dingen reeds van zeer verre. Die *bordj*, op een onaanzienlijk bergje, bijna niet uitstekende boven de gerst en het koren, had met zijn ringmuur van drie meters hoogte en met kalk gewit geen zeer aanzienlijk voorkomen. Ondanks mijzelven had ik er aanvankelijk een geringen dunk van, te meer omdat hij het Europeesche en het Arabische dorp voor ons oog verborg, beiden op de andere helling van den heuvel gelegen, zoodat ik mij de eindelooze verveling voorstelde, die wij daar te gemoet gingen, en het getal glazen absinth berekende, dat wij daar zouden moeten drinken om den tijd te dooden.

Maar men moet nimmer aan iets wanhopen en wij zouden te Tizi-Oezoe afleidingen vinden, die ik in het geheel niet verwacht had.

Alvorens aan den *bordj* te komen, hadden wij het genoegen de fraaie

(1) Een heester, die een zoete, uit slijmsuiker bestaande stof uitzweet, welke voor het manna der Joden in den woestijn gehouden wordt. A.

fonteinpomp te zien, door de Turken gedurende hunne overheersching gebouwd; zij staat links, in eene holte van den weg, omringd door hecht metselwerk, gelijk met den grond, en beschaduwd door twee prachtige treurwilgen. Men kan zich geen frisscher, helderder water denken, en die twee wilgen, die zich voorover buigen en hunne bleeke, lange bladeren op de kom laten vallen, doen eene verwonderlijke uitwerking.

Bijna alle reizigers stappen, in het voorbijgaan, af om hunne muilezels en paarden te drenken, ook wij deden dit; tegen zes uur kwamen wij aan den *bordj* Tizi-Oezoe, en ontdekten eindelijk op de andere gloeiing het Europeesche dorp met zijne groote straat, zijne kerk, zijn door platanen omringd plein, en, tegen den berg Dubelloy, het Arabische dorp, de moskee, het kommandantshuis van de kaïd Ali, verscholen onder het gebladerte van de oranjeboomem, de vijgenboomen en de rozeroode laurierboomen.

Dit gezicht verkwikte mij en ik nam mij voor meermalen naar die twee dorpen te wandelen.

De *bordj* zelf, met zijne drie poorten van Algiers, van Bougie en van het Arabische bureel, beheerschte den gehcelen omtrek. Hij bevatte in de eerste plaats den ouden *bordj*, een lomp, zwaar Turksch gebouw van gehouwen steen, hoog vijf en twintig tot dertig voeten, en voorzien van schietgaten. Om dit fortje had men gebouwd: het hospitaal, het kruit-magazijn, genie-magazijn, twee paviljoenen voor de officieren, twee lange barakken zonder verdieping, dienende tot kazernes en bergplaats van voertuigen; alles was verbonden door een muur, en verscheidene dezer gebouwen stonden tegen den buitenkant met ijzeren staven in de vensters naar de zijde der vlakte en de deuren uitkomende op het binnenplein.

De kameraden ontvingen ons met open armen, en men bracht het overige van den dag door met elkander nieuws te vertellen.

Het detachement van het eerste regiment jagers, te Tizi-Oezoe, bestond uit een eersten luitenant, een tweeden luitenant, drie wachtmeesters, twee trompetters, een hoefsmid, zestig manschappen en zeventig paarden.

Mijn kameraad, de wachtmeester Ignar, had de weck.

Ik maakte dienzelfden dag, in de kantine, kennis met den wachtmeester Deschar, een goed en braaf soldaat, wien ik altijd achting heb blijven toedragen.

Toen de nacht gekomen en de taptoe geslagen was, gingen wij eindelijk slapen bij de gratie Gods.

Den volgenden morgen na de soep deden Deschar, die uit het artillerie-magazijn kwam, en ik, onder het rooken van ons pijpje, den rondgang van den *bordj*, want mijne eerste gedachte, als ik ergens kom, is te zien, waar ik ben.

Van de hoogte der wallen genoot men een vergezicht over de twee zijden van het dal. Deschar legde mij alles uit:

»Daar in de hoogte", zei hij mij, »ligt het *Fort National*, op zes en

twintig kilometers van hier als men den weg volgt, maar in rechte lijn is het niet meer dan tien of twaalf; het heeft zes getrokken stukken, achthonderd man bezetting en eene goede pomp. Jammer, dat ook wij dit niet hebben; wij hebben slechts regenbakken, en men kan ons het water afsnijden, wat zeer onaangenaam zou zijn gedurende de groote hitte van Mei, Juni en Juli. Tusschen het *fort National* en ons, in het diepste van dat ravijn, stroomt de Oued-Aissi, eene zeer koude, kleine rivier, helder als rotswater, die uit den Jurjura komt; men vangt er goeden visch; dat zult gij later zien. De Oued-Aissi maakt eene bocht achter die bergrib en valt verder in de Sebaoe. Bij de samenvloeiing van die twee rivieren ligt het Arabische dorp Si-Koe-Méüoer, waarheen wij soms eene militaire promenade doen. Al de bergen rondom ons zijn bewoond door Kabylen, en men mag zeggen dat die luî zich zeer goed verdedigen; het zijn krijgslustige stammen, vooal de Beni-Raten en de Maätka. Kijk, ziet gij op die bergkam, die witte muren achter kreupelhout? Gij zoudt meenen dat het sperwersnesten zijn, niet waar? Welnu, dat is het dorp Boenoem. De Kabylen bouwen niet, gelijk wij, langs de rivieren; zij nestelen zich op de bergen; hunne vrouwen loopen liever alle dagen vier of vijf mijlen met hare kruiken naar het dal om water te halen en de mannen dalen en klimmen liever duizend malen met hunne vrachten olie, fruit en groenten, dan ons te vertrouwen. Ik heb mij laten vertellen, dat zij nooit iemand vertrouwd hebben, noch de oude Romeinen, noch de Arabieren, noch de Turken; zij hebben altijd meer vertrouwen gesteld in hunne rotsen dan in het woord van generaals.

— »Dat verraadt veel achterdocht", zei ik.

— »Ja, en toch kan men hun geen ongelijk geven, want menig generaal en zelfs menig keizer is zijn woord niet nagekomen. Die Beni-Raten, die Maätka en al de andere Kabylen leven alzoo in de wolken, en doen alsof zij zich onderwerpen, wanneer zij niet de sterksten zijn. In hunne dorpen, waar hunne houten huizen ordeloos opeengehoopt staan als molshoopen, maken zij van alles: yatagans, geweren, kogels, kruit, zelfs valsch geld. Omdat zij ons niet vertrouwen, moeten ook wij hen niet vertrouwen.

— »Ik ben het geheel met u eens. Maar wat zien wij daar ginder?"

— »Dat is het Europeesche kerkhof, omringd door een kleinen muur. En die weg, die door het dal slingert, is de weg voor muilezels naar Dra-el-Mizan; hij verliest zich verder in de diepe bergpassen van de Maätka.

— »En hier achter het hospitaal?"

— »Dat is de plek, die men het kerkhof der braven noemt. Daar slapen de Franschen, gesneuveld in 1857, toen zij het fort der Beni-Raten met storm namen, toen wij het geheele land veroverden. En lager, waar de riolen van den *bordj* uitloopen, ziet gij den soldatentuin, nu verhuurd aan den ouden Antonin, een goeden kerel, die ons groenten voor de

menage verkoopt; hij houdt er ook een kroegje op na, waar wij soms absinth gaan drinken."

Deschar gaf mij deze uitleggingen en vele andere, terwijl wij het terras van den kleinen muur volgden; daarna daalden wij door de poort van Bougie naar het dorp af om eenige glazen bier te drinken in de herberg: *De vrouw zonder hoofd*, niet ver van de militaire stallen.

Vóór de maand Mei is het bier in Afrika niet slecht, en bovendien, men kan niet altijd absinth en vermouth drinken.

Wij zaten dus daar, met de ellebogen op tafel; ik keek door het venster naar de menschen, die in de straat heen en weer liepen. Na een uur had ik den jongen pastoor zien voorbijgaan, met zijn zwarten baard, met den steek onder den arm; daarna twee zusters van liefdadigheid, met den witten doek op het voorhoofd, die school voor meisjes gingen houden; den ondermeester Deveaux, oud-sergeant der zouaven, dien mijn kameraad Deschar zich haast binnen te roepen door tegen de glasruit te tikken, en die wel een glaasje op de valreep wou nemen, alvorens les te gaan geven. De brigadier der gendarmes kwam ook eens kijken. Wie mij het meest verbaasde, was de brigadier-boschwachter Nivoi, een goede, oude vent, geheel grijs en zeer doof, die de bosschen in den omtrek bewaakte; hij kwam zich ververschen aan de toonbank, met den bandelier van zijn geweer over den schouder.

Toen ik dit alles zag, zei ik bij mij zelven, dat wij te Tizi-Oezoe als in een anderen hoek van Frankrijk waren, dat er niets ontbrak, noch pastoors, noch zusters van liefdadigheid, noch boschwachters, noch gendarmes; en alles, wat men mij verteld had van opschuddingen, brandstichtingen, gesloopte markten van Beni-Raten en Maätka, scheen mij toe eene ongepaste schertz te zijn.

Ik was zelfs boos op mij zelven; ik vond die gezichten zoo kalm, zoo rustig dat ik dacht:

»Goguel! gij zijt waarlijk een kind door te gelooven aan alles, wat men u vertelt. Zouden die menschen, als zij in ongerustheid verkeerden, niet een ander gezicht zetten? Kom! kom! er zal niets gebeuren; de zaak is voor langen tijd uitgesteld!"

Maar ik was ver van de waarheid; snel te oordeelen deugt niets.

Zondag, 9 April, gaf Ignar, wachtmeester van het eerste eskadron, de week over. De beurt was aan mij.

Alles ging goed tot den twaalfden.

Dien dag deed ik de paarden afstappen op den weg naar het fort *National;* de jagers verzochten mij hun den molen van Saint-Pierre, op eenige kilometers afstands, te laten zien. Ik gaf hun vergunning.

Het is een Fransche molen, aan de Oued-Aissi, beheerd door handelaren uit Algiers. Zij hadden daar hunnen administrateur met zijne jonge vrouw en schoonzuster. Wij daalden dus in het ravijn af, dat omzoomd was

met bewonderenswaardige aanplantingen; de groote boomen, het fraaie aanzien der kweekerij, alles deed het oog goed.

De administrateur, een brave kerel, toonde ons zeer bereidwillig de inrichting, en daarna keerden wij spoedig terug, want ik vreesde de promenade te ver te hebben doen afdwalen; maar wij kwamen tijdig genoeg voor de soep en tegen elf uur, toen ik het schoonmaken van de paarden in de stallen bijwoonde, die zich langs den *borâj* bevinden, op de helling naar het dorp, kwam de luitenant Wolff, van het Arabische bureel, begeleid door vier ruiters, aangereden.

— Zie de paarden goed na," zeî hij mij," en laat hun een flink rantsoen geven; alles doet verwachten, dat gij van avond moet opstijgen."

Hij ging heen en den geheelen achtermiddag zag men beweging.

De oude brigadier der *spahis* Abd-el-Kader-Soliman, sinds jaren aan het Arabische bureel verbonden, kwam tegen vier uur in het fort, en toen ik hem in wilde vaart zag naderen op zijn wit paard, met de manen in de lucht, dat met den grooten staart het stof weg sloeg, met zijn grijzen baard in de war, met zijn doek (*?chamelière*) gerold om zijn wit hoofddeksel, riep ik hem toe:

— "Hoe is 't Abd-el-Kader? Wat nieuws?"

— "Laat mij gaan, wachtmeester," antwoordde hij mij, eene sekonde stil houdende, terwijl zijn ros op de achterpooten stond, "de kaïd Ali slaat aan het muiten; de heer Goujon, de tolk, is gisteren avond bij hem gegaan; wij zijn bang, dat hij met zijne twee spahis gevat is geworden."

Hij vertrok weer in onstuimigen galop. Ik volgde hem van verre, en terwijl ik de poort van Bougie binnentrad, kwam hij reeds weder uit het bureel van den kommandant Leblanc, sprong in den zadel en stoof mij als een orkaan voorbij.

Men moet een oud Arabisch ruiter eene helling als hier bestaat in woesten ren hebben zien afdalen, om te weten, wat het zegt een paard te hanteeren.

Eindelijk ging ik, terwijl hij ergens bevelen bracht, naar onze kamer, waar zich juist de wachtmeesters Ignar en Brissard bevonden.

— "Goguel!" zeî mij dadelijk Brissard, "er is nieuws; de luitenant heeft mij den staat van de beschikbare paarden gevraagd; hij heeft mij gezegd de drie pakjes patronen van mijne manschappen voltallig te maken, de *bons* voor zes dagen *vivres* te schrijven en ons klaar te houden om te vertrekken.

— "Des te beter," zeî Ignar, "wij zullen land zien; binnen drie dagen zullen wij bij Aumale zijn."

Ik was niet van hun gevoelen en vertelde hun, dat de Kaïd Ali in den omtrek opgestaan was, wat het onnoodig voor ons maakte zoo ver te gaan.

— "Wat kan Kaïd Ali doen met zijn dikken buik?" riep Brissard uit. "Hoe kan die zware watermeloen een expeditie meê maken?"

Ik deed hem opmerken, dat Kaïd Ali niet behoefde te marcheeren,

dat hij twee broers had, Mokrani en Saïd Kaïd, die voor hem te velde zouden trekken.

Brissard ging daarop naar buiten om de wapening voltallig te maken, en tegen zeven uur kwam de eerste luitenant Cayatte, daarna de tweede luitenant Arissy, ons waarschuwen, dat wij binnen een uur ons klaar moesten houden en dat wij veertig strijders sterk zouden zijn.

Zij bevalen ons aan vooral niet gejaagd te loopen, geen lawaai te maken, alles te vermijden, wat de aandacht kon wekken en ons gereed te houden, na onzen mondtocht voor zes dagen te hebben opgedaan.

Nadat deze bevelen gegeven waren, hield ieder zich met zijne zaken bezig, en klokslag acht verdeelden onze officieren, na het avond-appèl, de manschappen in twee pelotons, elk van twintig, het eene aangevoerd door den eersten luitenant Cayatte, de wachtmeesters Brissard en Ignar; het andere door den tweeden luitenant Arissy en door mij als onderofficier. Wij zouden bij ons vertrek in den *bordj* achterlaten: een vijftiental jagers, honderd vier gemobiliseerden uit het departement *La Côte-d'Or*, vijf artilleristen onder een brigadier, en twintig treinsoldaten onder den wachtmeester Deschar, die tevens de betrekking van plaats-adjudant vervulde.

De aanvoerder was de heer Leblanc, chef van het Arabische bureel van Tizi-Oezoe. Dit bureel was bovendien saamgesteld uit den kapitein Sage, den eersten luitenant Wolff, den tweeden luitenant Laforcade en den heer Goujon, den tolk, een jong mensch vol geestkracht.

Voeg daarbij een bewaker van het genie-materiëel, een bewaker van de batterij, een jong officier van gezondheid, pas van de school gekomen, en den heer Desjardins, van de administratie.

Toen alzoo, tegen half negen, ieder zijne plaats in de geledereen had ingenomen, gaf de luitenant Cayatte bevel tot vertrek, en wij daalden de glooiing van den *bordj* naar het dorp af.

Terwijl wij door de groote straat gingen, vroeg de luitenant Arissy mij, of ik plaats had om zijne veldflesch te bergen. Een plaatsje voor een veldflesch is altijd bij een Afrikaanschen jager te vinden. Wij hielden een oogenblik halt bij de deur van het koffiehuis Thibaud. Juffrouw Marie vulde ons de veldflesch met brandewijn en bood ons een glaasje cognac aan. Daarna haalden wij het detachement in, dat in stilte over den grooten weg voortmarcheerde.

De nacht was gevallen en zeer donker; eenige schreden verder sloegen wij den weg naar Si-Koe-Médoer in en doorwaadden de Ouëd-Aïssi; de paarden gingen tot de borst door het water; de sterren trilden in de sombere golven.

Na den anderen oever te hebben bereikt, volgden wij gedurende meer dan een half uur een allerslechtsten weg, tusschen ontzettend groote cactus-planten, waarvan de scherpe punten aan onze kleederen haakten en ons bloedig staken, maar men pruttelde niet, men marcheerde voort.

Tegen elf uur verwittigde het geblaf der honden van Si-Koe-Médoer

ons, dat wij het dorp omsloegen; wij waren er niet ver meer van verwijderd, eenige oogenblikken later kwamen wij uit dien afschuwelijken doortocht op een groot, ruim terrein, althans voor zoo ver ik in dien zwarten nacht er over oordeelen kon.

Daar gaf de luitenant ons last twee gelederen te formeeren, daarna af te stijgen, piketpaaltjes in te slaan, de touwen te spannen en de paarden vast te binden.

Nadat dit gedaan was, riep hij ons, de drie wachtmeesters, en zei ons de manschap te verwittigen, dat men de tenten niet zou opslaan, geen vuur zou ontsteken en geen geraas moest maken.

„De paarden zullen niet afgezadeld worden," voegde hij er bij; „men zal ze slechts wat ontlasten; ieder man zal, na de teugels los te hebben gemaakt, bij zijn paard slapen, den sabel om, het geweer bij de hand, den teugel onder den arm, ten einde op het eerste sein gereed te zijn om op te tuigen en op te stijgen. Het spreekt van zelf, dat twee schildwachten moeten worden uitgezet en om het uur afgelost. Eén uwer zal gedurende twee uren aan het hoofd der paarden op en neer gaan, een brigadier te gelijker tijd er achter, ieder op zijne beurt. Ik zal opblijven terwijl de heer Arissy zijne rust neemt; daarna zal hij mij komen vervangen. Om vier uur zal men een rantsoen aan de paarden geven, men zal de koffie zetten; om vijf uur zijn wij in den zadel."

Na deze lastgevingen betrok ik het eerst de wacht; de luitenant stak zijn pijpje aan, en de paarden wat verlicht zijnde, keerde alles tot stilte terug.

De nacht was zeer donker; wij hoorden het water van de Sebaoe over de keisteentjes vlieten en verderop de tallooze jakhalzen van het eene einde van het dal naar het andere elkander roepen.

De stilte werd ook gestoord door het geschreeuw van de paarden, die soms met mekâar vochten, en door dat van de plotseling wakker geworden ruiters, die ze uitscholden voor oude knollen en ze soms dreigden boos te zullen worden.

Na verloop van mijne twee uren ging ik Ignar roepen, die in zijn mantel sliep. Het is een goede jongen, maar toen hij moest opstaan, bleef hij volhouden, dat ik geen vijf minuten op post geweest was.

De brigadier Péron ging ook zijn makker wekken, die, naar ik hoorde, niet beter in zijn humeur was.

Eindelijk ging ik naast mijn paard liggen en sliep in.

Nauwelijks glimde het eerste morgenrood op de bergen of mijn jager Cappel maakte mij wakker:

„Kom, wachtmeester!" zei hij mij, terwijl hij mij een groote kop koffie aanbood, „hier is iets, dat u zal verwarmen."

Dadelijk sprong ik op en keek rond; wij waren vlak bij Si-Koe-Medoer, welks met klei bepleisterde woningen, gedekt met riet, en tuintjes, van elkander gescheiden door ontzettend dichte cactus-heggen, zich op vijftig

passen van ons vertoonden. Wij bezetten, achter het dorp, een klein *plateau*, waar zich eenige hooibergen verhieven, omringd van doren's.

Officieren van het Arabisch bureel, die na ons in den nacht waren aangekomen, hadden zich op een dezer hooibergen opgeschoten, hunne *spahis* reden in de rondte.

Eene menigte kabylen, in groepen van vijftien of twintig, met hunne groote, witte *burnous*, hunne lange geweren of hunne oude donderbuksen in een riem, daalden de omringende bergen af. Het waren onze kontingenten; zij kwamen kwansuijs om ons te ondersteunen.

Ik zag dat alles in een oogopslag.

De kinderen uit Si-Koe-Médoer kwamen zich ook onder ons mengen en namen ons met den blik van een ekster waar, terwijl de vrouwen ons aanstaarden uit hare *gourbi's* en de ooievaars van den nok der daken.

Het is het land der ooievaars; nooit in mijn leven heb ik er zooveel gezien.

Ik sloeg mijne koffie naar binnen, daarna gaf ik den broederkus aan de veldflesch van den luitenant Arissy; ik riep de kamaraden, die haar ook een »goeden morgen!" wenschten.

De luitenant kwam bijna onmiddelijk daarna; hij beval de paarden weer op te tuigen, hen van de kluisters te ontdoen en de touwen en piketpaaltjes weg te nemen.

De zon scheen in vollen glans. Al die Kabylen, die zoo deftig naderden en op eenigen afstand van het bivak stil hielden, boezemden mij niet te veel vertrouwen in. Weldra deelden de officieren van het Arabisch bureel hun patronen uit; muilezels, beladen met korven, kwamen van verre; de uitdeeling ging voort.

De *spahis* waren zeer opgeruimd en praatten met de nieuw aangekomenen, en ik zeî tot den ouden Abd-el-Kader, die te paard naderde, hem de veldflesch aanbiedende;

— »Zeg eens, brigadier! wat zijn al die Bedoeinen daar? van waar komen zij en wat verlangen zij?"

Hij, naar alle kanten rondkijkende, om zich te overtuigen, dat niemand naar hem keek, haalde den schouder op en dronk toen een flinke teug; vervolgens langzaam de hand over zijne oude, grijze knevels strijkende, gaf hij mij de veldflesch terug en antwoordde:

— »De kaïd Ali is in opstand gekomen met zijn dorp Temda-Dus, gij begrijpt, wachtmeester! wij hebben aan de andere stammen doen zeggen ons menschen te zenden om *razzia* te maken. Het zijn onze vrienden! Wij zullen vooruit marcheeren zoo als altijd, zij achter. Kaïd Ali zal zich misschien verdedigen. Men geeft aan die luî eenige patronen om hun geweren te laden."

»Er zal *razzia* zijn," herhaalde hij met een glimlach.

— »En zoo onze vrienden overloopen?" vroeg Brissard."

— »Daarvoor is geen gevaar. Gij zult het zien. De vrouwen en kin-

deren van Temda zijn reeds vertrokken; wij zullen alles nemen en het dorp verbranden. Er zijn veel ossen te Temda; als ik er een krijg, zal ik hem aan mijne vrienden, de jagers, schenken."

Zoo sprak de oude *spahi*. Hij had sinds dertig jaren wel andere dingen gezien en twijfelde aan niets. Daarna vertrok hij, nieuwe groepen Kabylen te gemoet gaande om hun de plek aan te wijzen, waar de patronen werden uitgedeeld.

Na eenige oogenblikken deed de luitenant Cayatte ons eene kolonne formeeren en stelde zich aan het hoofd met een ruiter van het Arabische bureel, die ons tot gids moest dienen, en wij rukten stil op door het kreupelhout tot het *tracé* van den nieuwen weg van Tizi-Oezoe naar Bougie; twee of drie honderd Kabylen gingen ons vooraf; maar ziende, dat de meerderheid ons niet volgde, deed de luitenant de kolonne stil houden, en de gids reed terug om te onderzoeken, wat die lieden deed achterblijven.

Hij kwam zeggen, dat de Kabylen zich in twee kolonnes splitsten, waarvan de eene den voet van de bergen der Beni-Raten aan onze rechterhand zou volgen, de andere den oever van de Sébaoe, links van ons. Hij voegde er bij, dat die twee kolonnes ons zouden inhalen vóór onze komst te Temda.

De luitenant, voldaan over deze verklaring, deed ons afstijgen om de singels of buikriemen stijver aan te halen en gelastte ons daarna weder op marsch te gaan.

Wij reden voort zonder ons te haasten. De weg, die nog slechts ruw afgebakend was, volgt het prachtige dal van de Sébaoe in zijne geheele lengte; aan elke zijde verrijzen hooge bergen, bedekt met olijfboomen, waartusschen de witte muren van de dorpen der Kabylen uitkomen.

Het was een schitterend vergezicht, bestraald door de opgaande zon.

De Sébaoe, bijna droog, liet drie vierden van haar bed zien, vol keisteentjes, wit als marmer; aan onzen kant slingerde het diepere water tegen den steilen oever tusschen tamarik- en laurierboomen. Van verre vlogen snippen, eenden, ooievaars en andere watervogels op, die bij onze nadering de vlucht namen. De twee kolonnes van het Arabische bureel waren eindelijk opgebroken; de eene ging, in eene lange rij, onder de schaduw van het gebergte; de andere over de keisteentjes van de rivier, in de felle zon; zij schenen ons op een afstand te escorteeren.

De marsch had ongeveer een uur geduurd, toen wij, op vijf of zes kilometers voor ons, dwars door het dal, links een hoogen heuvel gewaar werden, geheel ontwoud en bedekt met groen koren.

De Sébaoe maakte aan den voet van den heuvel eene bocht, en op de kruin wemelde het van Arabieren.

Op den top van een bergje rechts zat een ruiter op een zwart paard en gekleed met een zwarten *burnou*.

Zoodra deze man ons bespeurde, rende hij naar beneden, trok door de Sébaoe en voegde zich bij de muitelingen.

De gids zeide toen zeker tot den luitenant: „Dat is de vijand!" want deze woorden werden herhaald van het hoofd der kolonne tot de achterhoede.

Twintig minuten later kwamen wij aan de bocht van de rivier, op deze plaats ongeveer een kilometer breed, bijna geheel droog en vol grint, slechts over acht of tien meters breedte water hebbende, dat tegen den steilen oever aan onze zijde stroomde. Wij trokken dezen smallen arm over en in het bed zelf, op het grint, schaarde men zich in orde van batalje, het eerste peloton voor, het tweede, waartoe ik behoorde, achter.

Op eenige honderden meters voor ons, aan den voet van den heuvel, strekte zich een groote tuin van vijgenboomen uit, waarin wij zes Arabische ruiters heen en weer zagen rijden, die, gelijk men ons zeide, tot de familie van den oproerigen kaïd behoorden.

Terwijl wij in slagorde stonden, hadden onze kolonnes Kabylsche hulptroepen zich tot eene enkele massa vereenigd. Reeds sinds een half uur had die, welke links marcheerde op het grint, de rivier overgestoken, en de rechtsche, die den voet der bergen volgde, was in het dal afgedaald zoodat wij, in plaats van ze op onze flanken te hebben om ons te ondersteunen, ze in onzen rug hadden. En al die brave luî, met hunne groote *burnous*, hunne lange baarden en hunne geweren, bleven stil op den oever staan om te zien, wat wij zouden doen.

Eenigen hunner hadden hun oud vuurroer afgeschoten, maar zij wisten wel, dat die dingen zelfs niet een vierde van den afstand droegen.

Enfin, dat ging de officieren van het Arabische bureel aan.

De luitenant Cayatte scheen er zich niet ongerust over te maken; hij deployeerde zijn peloton in tirailleurs en vijf minuten later waren de ruiters die ons uit den boomgaard observeerden, uit den zadel. Wij hebben later vernomen, dat twee hunner gestorven zijn aan hunne wonden; de anderen bereikten hunne terugtochtslijn, de gekwetsten medenemende. Zoo begon het gevecht.

Stel u nu het eerste peloton voor, dat weder te paard stijgt en in galop vertrekt; de Kabylen, verspreid in de korenvelden, die opstaan en op hen vuren, terwijl zij snel terug trekken; de *charge* dwars door den boomgaard, die den top van den heuvel bereikt; wij beneden, in linie van batalje, ongeduldig om op te rukken, en achter ons de officieren van het Arabische bureel, bezig met onze contingenten toe te spreken om hen te bewegen de Sebaoe over te steken.

De kavalerist Ali, van het Arabische bureel, ging telkens heen en weer over de rivier om hun te toonen, dat zij niet diep was, maar die brave luî, altijd deftig en plechtig, deden alsof zij hem niet zagen en hoorden, toen een kogel zijn paard juist in het voorhoofd trof en morsdood in den stroom deed vallen.

Toen hieven onze g
het weer, de een om
zadel.
Ali bereikte den oev
In dien tijd had
klommen; men hoorde
Eensklaps zagen w
achter colonne Kab
wandel voorop. Zij
terugtocht af te snijde
De luitenant Arissy
— „Geen minuut v
En wij vertrokken
wij aan den boomgaar
slechts één voor één
juist tegenover de Ka
het aannamen.
Wij vervolgden onz
zabij drie of vier o
eindigde, die den heuv
— „Komaan, de go
Dadelijk sprong ik
trompetter Lecomte,
keerde ik het stratje
door groote bloeddrop
Kabylen hunne gekwet
Aan het eind van
nabijheid den brigadier
Audot en Rouverdier
beginnen.
Twee of drie jagers
ter ons, schoten ook o
stechende, op zijn klein
richtingen aan:
— „Rechts van he
pen . . . Attentie!"
Maar zij kwamen
zetten. Plotseling riep
— „Iedereen te paar
Ik zei tot de tiraille
— „Laat ons weer
Maar nauwlijks kw
vertrok. De *élève*-tro

Toen hieven onze goede vrienden luide kreten aan en wierpen zich in het water, de een om den teugel van het beest te snappen, de ander het zadel.

Ali bereikte den oever en voegde zich bij ons in de reserve.

In dien tijd had het eerste peloton twee derde van den heuvel bestormen; men hoorde de geweerschoten weêrgalmen.

Eensklaps zagen wij achter het eerste peloton, rechts van ons, eene tweede colonne Kabylen debouccheeren, met het groote gele en groene vaandel voorop. Zij repten zich wat zij konden om onzen makkers den terugtocht af te snijden.

De luitenant Arissy zag het gevaar.

— „Geen minuut verliezen!" riep hij uit; „sabel op zij; voorwaarts!"

En wij vertrokken als bezetenen. Eenige oogenblikken later kwamen wij aan den boomgaard. Daar enfileerden wij een klein ravijn, waar men slechts één voor één door kon, en wij debouccheerden in de korenvelden juist tegenover de Kabylen, die ons niet verwachtten en spoedig den aftocht aannamen.

Wij vervolgden onzen *charge* tot het eerste een-derde van de glooiing, nabij drie of vier oude huizen, waar een hooge dikke heg van cactus eindigde, die den heuvel schuins sneed.

— „Komaan, de goede schutters vóór en afgestegen!" riep de luitenant.

Dadelijk sprong ik van mijn paard, gaf den teugel aan den *élève*-trompetter Lecomte, en vroeg hem om zijn *chassepot*. Daarna enfileerde ik het straatje, waardoor een beekje liep, vol zware steenen, die door groote bloeddroppels bevlekt waren; langs dien weg hadden de Kabylen hunne gekwetsten meêgevoerd.

Aan het eind van het straatje was een korenveld. Ik zag in mijne nabijheid den brigadier Peron, mijnen ordonnans Cappel, de oude jagers Audot en Rouverdier; wij knielden tusschen de halmen om het vuur te beginnen.

Twee of drie jagers te paard, aan den anderen kant van de heg, achter ons, schoten ook over de cactus heen. De luitenant Arissy wees ons lachende, op zijn klein rood paard gezeten, met den sabel in de hand, de richtingen aan:

— „Rechts van het veld . . . . kijk! daar zijn er twee, die wegsluipen . . . . Attentie!"

Maar zij kwamen steeds dichter aaneen, op den buik kruipende, opzetten. Plotseling riep de luitenant uit:

— „Iedereen te paard! *allons! allons!* haast u; zij gaan ons omtrekken."

Ik zeî tot de tirailleurs:

— „Laat ons weer over de heg gaan!"

Maar nauwlijks kwam ik aan den anderen kant, of bijna al ons volk vertrok. De *élève*-trompetter Lecomte begon op den loop te gaan met

mijn paard aan de hand. Ik riep hem woedend terug. Hij reikte mij den teugel over en reed in galop weg.

Ik hoorde de Kabylen hard loopen en elkander roepen. Mijn paard, ziende dat al de anderen vertrokken, legde een gevaarlijk ongeduld aan den dag. Ik wou opstijgen; daar het terrein sterk helde en de zijde, aan welke ik in den stijgbeugel moest komen, naar den voet der glooiing gekeerd was, kon ik niet spoedig klaar komen; mijn zadel draaide, mijn paard steigerde om te vertrekken.

Ik hoorde de Kabylen naderen.

Eindelijk ging ik aan de andere zijde, bracht mijn zadel in orde en met den geweerriem om den hals, den sabel tusschen de beenen, steeg ik op.

Het was tijd!

Ik vierde de teugels en het paard rende weg met de snelheid van den bliksem. De Kabylen, op twintig passen afstands, hadden gehoopt mij levend te grijpen, zij zouden mij honderd malen met geweerschoten hebben kunnen dooden; hun haat, hunne hoop op wraak had mij gered.

Mijn paard, de anderen met het oog volgende, ijlde den heuvel af, te midden eener hagelbui van kogels.

Ik legde alzoo ongeveer achthonderd of duizend meters af en bereikte den rand van eene groote glooiing; daar beneden strekte zich eene vlakte uit; een waterstroompje liep er tusschen niet zeer hooge oevers, en achter de beek wachtten onze jagers van het eerste en tweede peloton, in de tamarik-struiken, *en tirailleur* ongelost, gereed om te schieten.

Toen ik aan de kruin van dit talud kwam, zag ik den brigadier Péron onder zijn paard liggen, zoodat hij zijn been niet vrij kon krijgen. Ik riep hem toe:

— „Péron! maak, dat je weg komt, de Kabylen volgen mij op de hielen."

Toen deed hij eene nieuwe poging en slaagde er in zijn been onder het paard weg te trekken, maar de schede van den sabel was ook onder het paard en hij kon ze er niet onder uit halen. Ik zei hem:

— „Maak uw koppel los; laat uwe schede liggen." Hetgeen hij dadelijk deed. Daarna liep hij naar beneden wat hij loopen kon, met zijn geweer in de eene hand en zijn sabelkling in de andere.

Wij waren nog niet aan den voet van het talud of de Kabylen verschenen op de kam. Gelukkig ontvingen onze in hinderlaag liggende jagers de eerst aangekomenen met geweerschoten, wat ons in staat stelde het detachement te bereiken.

Nauwlijks waren wij te midden onzer kameraden, of ik steeg af om mijn paard op nieuw te zadelen en mijne kleeding weder in orde te brengen. Daarop kwam de luitenant Arissy mij de hand drukken; hij was blijde mij terug te zien.

Wij gingen ons onmiddellijk weder in orde van batalje opstellen in het

uitgedroogde bed van de rivier, en daar ontdekten wij met smart, dat de oude jager Audot verdwenen was, gelijk ook Rouverdier, van ons peloton; de jager Josef, van het eerste peloton, had een kogel in de dij.

Péron nam het paard van Rouverdier, dat ons pas ingehaald had.

De Kabylen hielden zich alsof zij ons vervolgen wilden. De zwarte ruiter daalde zelfs, om hen mede te sleepen, tot den voet der helling af, en zond ons dapper van daar zijn schot; daarna keerde hij rustig stapvoets terug om zich bij zijn volk te voegen.

Dat heet eerst een fier soldaat! Niemand zeide het, maar wij allen dachten het.

Gedurende dit geweervuur vroegen onze jagers de een van den ander patronen, en met verslagenheid ontwaarde men, dat er nog maar drie pakjes bij het detachement overbleven.

Dat was alles behalve vroolijk, op twintig kilometers van Tizi-Oezoe!

En nog, zoo de Kabylen zich in de vlakte hadden durven wagen, zouden wij hen met den sabel in de vuist hebben kunnen chargeeren, maar zij bleven op de hoogten.

Wij trokken dus de rivier weder over en voegden ons bij onze fameuse contingenten of hulptroepen, wien men patronen had uitgedeeld. Eene soort van inwendige voldoening glinsterde in hunne oogen; gelukkig vermoedden zij niet, dat wij gebrek aan munitie hadden, want anders zouden zij ons zeker op het lijf gevallen zijn, daar ben ik zeker van.

Wij hadden niets beters te doen dan terug te keeren naar Si-Boe-Médoer, en dat deden wij dan ook. Twee uren later waren wij op ons uitgangspunt; de paarden, afgetuigd en ontlast, aten hun rantsoen gerst op dezelfde plek, waar wij des ochtends bivakkeerden; de manschappen kookten de soep, en op zeshonderd meters voor ons, naar den kant van den vijand, was een onzer jagers te zien als *vedette*.

Wij brachten den nacht door op dezelfde plaats. Tegen den avond, met zonsondergang, kwam een muilezel aan, beladen met patronen, die de kommandant van het distrikt, Leblanc, ons zond. Men dekte zich door eene sterke wacht; de vijand was niet ver, hij had ons zeker gevolgd. En gedurende dien geheelen nacht hoorde ik, terwijl ik mijmerde over de makkers, die daar beneden achter de cactus gebleven waren, de jakhalzen leven maken en elkander roepen, nog meer dan in den vorigen nacht. Ik vestigde er de aandacht van den ouden *spahi* Abd-el-Kader op; hij antwoordde mij, dat dit de verzamelkreet der Kabylen was.

Wat ernstige overpeinzingen hield ik toen bij de gedachte, dat het slechts eene minuut gescheeld had, of mijn hoofd was in denzelfden zak geborgen geweest als de hoofden van den braven Rouverdier en van den ouden Audot. Ik vroeg mij af, hoe zij gevangen waren genomen; Audot was zeker dood neergevallen in de korenvelden, waar ik hem niet meer gezien had; Rouverdier had hard geloopen tot het eind van de heg, mee-

nende te ontsnappen door de oude huizen, maar daar wachtten de Kabylen hem op. Mijne overdenkingen waren alles behalve blijmoedig.

Eindelijk brak de dag aan; men loste de veldwacht af en maakte de paarden een weinig schoon. Onze armzalige hulptroepen, die ons niet geheel verlaten hadden, waren nog in ons midden. Men sprak van versterkingen, die komen moesten uit Tizi-Oezoe, van jagers te voet, van artilleristen, enz.; een *spahi* beweerde zelfs, dat zij op slechts twee kilometers aan de andere zijde van de Oued-Aïssi waren.

Onze Kabylsche vrienden, groepsgewijze in de rondte gezeten, spitsten hunne ooren. En zie! daar gaat een geweer af, niemand heeft ooit geweten van waar noch hoe; de luitenant Arissy, die rustig stond te kijken naar het eten van de paarden, met de handen kruiselings over den rug, geeft een gil; hij had juist van achteren een kogel gekregen, die het been doorboorde waar de dij aan het lichaam sluit, en die tot in den buik doordrong.

Gij kunt u de verontwaardiging van de jagers verbeelden; de Kabylen zeiden niets.

— «Goguel!» riep mij de luitenant Cayatte toe, haal den dokter te Tizi-Oezoe!»

Ik steeg dadelijk te paard en reed in galop weg.

Na de Oued-Aïssi te hebben overgestoken, bespeurde ik in de verte op den weg jagers te voet en artilleristen, maar het was nu geen oogenblik om hun tijding te geven of te vragen.

Toen ik aan de *bordj* kwam, vernam ik, dat de oude kommandant Leblanc in zijn kommandement vervangen was geworden door den heer Letellier, een jong bataljons-chef van het eerste regiment zouaven. Ik meldde mij bij hem aan om hem verslag te geven van hetgeen pas gebeurd was. Hij deed mij eenige vragen, gelastte daarna den officier van gezondheid te vertrekken en deed tevens een wagentje inspannen om den gekwetste terug te voeren.

Ik daalde weer naar het dorp af, mijn paard wat latende uitblazen, toen ik den sergeant Deveaux, toegevoegd aan den instituteur van Tizi-Oezoe, ontmoette, die naar den *bordj* ging en mij vertelde dat zeventig jagers te voet gewapend met chassepots, onder geleide van twee officieren, denzelfden morgen waren aangekomen, bestemd voor het *Fort National*, met dertig soldaten van den trein en vier en twintig werklieden van de tiende compagnie artillerie, onder den wachtmeester Erbs, maar dat sinds onze nederlaag de gehcele stam der Beni-Raten was opgestaan en daarom dit detachement te Tizi-Oezoe zou blijven; dat ook de kommandant van het *Fort National* uit zijne betrekking was ontslagen geworden en vervangen door den kolonel Marchal van het vierde regiment Afrikaansche jagers, die zijn klein detachement niet in de waagschaal had willen stellen, en alleen, op een muilezel, zich dwars door het tooneel van den opstand gewaagd had.

— »Hij moet op dit oogenblik aan het fort zijn," zeî de sergeant, »tenzij men hem onder weg den nek hebbe afgesneden."

Na mij dat alles verhaald te hebben, voegde Deveaux mij nog toe

— »Ik verlaat u, want gelijk gij ziet, al ons volk gaat naar den *bordj*; geheel Kabylië is in opstand; weldra zullen wij belegerd worden. Vader Colombani, de instituteur, heeft reeds zijne koe ginds naar boven gebracht, maar zijne vrouw en kinderen zijn nog in het schoolgebouw, bezig met verhuizen. Kijk, daar komen de twee zusters van liefdadigheid met twee groote korven, en het volk van den pastoor met alles, wat hij van waarde heeft. Vader Thibaud, uit het officiers-koffiehuis, pakt zijn flesschen in, en daar beneden rijdt de slachter Louis met zijn wagentje en muilezel in draf de helling op; hij heeft op zijn minst reeds zes reizen gedaan.

— »Kom! kom!" zeî ik tot den sergeant, »ik zie, dat jelui allemaal bangerts zijt; de Kabylen zullen nimmer onder het geschut van de sterkte durven komen.

— »Ha! ha! wachtmeester Goguel, ik ben niet altijd gedetacheerd geweest als adjunct van den instituteur; ik heb drie en twintig jaren dienst; ik heb het eerste regiment zouaven gevolgd in meer dan één expeditie, en ik ken dat volkje beter dan gij. In 1857 hebben zij ons vrij wat te doen gegeven, reeds veel vroeger hadden zij den kolonel Beauprêtre ingesloten in den ouden *bordj*. Beauprêtre . . . . ah! wat een man! Hij wist de Kabylen te vangen en spaarde hunne hoofden niet. Allen hebben dan ook nog gerbied voor zijn naam en zeggen: »Dat was een dappere kerel! Wat een man! wat een man! . . . . . Met dertig jagers in den ouden *bordj* hield hij hen in bedwang."

De sergeant wou mij die geschiedenis verhalen, maar ik had haast:

— »Vertel mij dat later", zeî ik hem, »ik moet weg. Tot weerzien!"

En ik zette mijn tocht voort.

Twee mijlen verder ontmoette ik de jagers te voet, de artilleristen en de treinsoldaten, die met versnelden pas terugkwamen. Ik gaf mijn paard de sporen en bereikte ras ons detachement.

Ieder was in den zadel. De wachtmeester Brissard hield appèl; de Kabylische hulptroepen, rondom ons leunende op hunne lange geweren, staarden ons met een somber oog aan. Toen het appèl afgeloopen was, stak de luitenant Cayatte zijne pijp aan en zeî:

— »Ieder is present."

Hij deed ons met tweeën in front marcheeren, en wij defileerden voor onze goede vrienden, wier verzengde gezichten en zwarte oogen geen zeer groote genegenheid voor ons uitdrukten. Brissard was vooraan, ik in het midden en Igner achter.

Een oogenblik vóór het vertrek ging Brissard langs mij heen, en zeî ik hem:

— »Gij ziet die lui; van morgen waren zij onze vrienden, zoo als de ruiters van het Arabische bureel zeiden, nu zijn zij op de hand van de

opstandelingen. Pas op bij het defileeren. Als zij er den moed toe hebben, zullen zij, zich tien tegen één ziende, en hun zak vol patronen, een algemeen vuur op ons lossen; niet één man van het detachement zal ontkomen.

— »Denkt gij dat, Goguel?" antwoordde hij mij, zijn oog toeknijpende, »welnu, ik dacht net hetzelfde."

Na opgemarcheerd te zijn, moest men, om den weg te bereiken, eene kleine sloot overspringen. De luitenant stelde zich aan het hoofd der kolonne. Brissard ging het eerst over, daarna de twee trompetters, vervolgens de twee trekpaarden, en eindelijk deden al de ruiters hunnen sprong, de een na den ander. Aan de andere zijde van de sloot maakte men halt, om weder de gelederen te formeeren. Er bleef nog slechts een jager en de luitenant achter.

Wij hadden nu de Kabylen in den rug. Instinctmatig deed ik mijn paard rechts-om-keer maken. Toen de laatste ruiter, Ketterling, een jong Elzasser, wilde overspringen, deed zijn paard een misstap en viel bij in de sloot; de luitenant bleef alleen aan den overkant. Ketterling hielp zich weder op de been, steeg weder op zijn paard, en de luitenant het laatst overstekende kommandeerde:

— Marsch!"

De Kabylen durfden niet van de plaats te gaan. Twee uren later rukten wij Tizi-Oezoe weder binnen, met de trompetters aan het hoofd, op drie kilometers van de sterkte in de pachthoeve Berton, nadat de wachtmeester Ignar en acht manschappen, om den weg te bewaken, achtergelaten waren.

Het geheele dorp kwam achter ons naar den *bordj*, huilende, schreeuwende, bedden, matrassen, meubels en eetwaren meênemende; nooit heb ik zulk een droevig tooneel aanschouwd.

Wij brachten onze paarden op piket op de binnenplaats, en ieder zocht weer de kazerneering op, die hij twee dagen te voren had verlaten.

Des avonds, tegen negen uur, in een zeer donkeren nacht, zond de kommandant Letellier een ordonnans om aan den wachtmeester Ignar den last over te brengen met zijne manschap meer in de nabijheid te komen en den weg te bewaken, te beginnen van de Romeinsche pomp, die zich op vijfhonderd meters van den *bordj* bevindt, in de richting, die wij dien dag hadden gevolgd.

De nacht ging kalm voorbij.

Den volgenden ochtend nam de luitenant Cayatte mij met dertig man mede om een verkenning te doen op den weg naar Si-Boe-Médoer; Ignar voorbijgaande, beval hij hem weder naar het fort te trekken; vervolgens zetten wij ons onderzoek voort tot de pachthoeve Berton; daar zagen wij niets nieuws. Wij keerden derhalve terug, langs den ouden weg, die bij de kazerne der gendarmes omslaat en langs de Arabische begraafplaats loopt.

De luitenant beklom eene hoogte links, die het dal beheerscht, en niets gewaar wordende, daalden wij weder af, den weg afsnijdende om een anderen heuvel te bestijgen, tegenover Tizi-Oezoe, dien, waarop zich in 1857 nog eene redoute verhief.

De luitenant liet zijn oog over den omtrek gaan en zeide mij:

— „Goguel! gij moet hier blijven met tien man, waaronder één brigadier. Gij zult drie vedetten uitzetten, één uitziende naar den kant van de Maätka, den ander naar het dal van de Sébaoe en den derden naar den voet van den berg, waar zich de marabout Dubelloy bevindt."

Daarna vertrok hij met de overige manschap, mij op het hart drukkende, ingeval ik iets buitengewoons zag, den brigadier te zenden om den kommandant te waarschuwen.

Tegen tien uur, terwijl ik rustig mijn pijp rook en rondstaar, nu eens naar de eene zijde, dan weder naar de andere, steken eensklaps Arabieren de rivier over en naderen het huis van den opzichter der wegen; zij hakken de deur open en twee minuten later stijgen de vlammen uit het dak. De ellendelingen waren buiten bereik.

Zij gaan weder naar buiten en loopen naar de pachthoeve Berton; ik kon mij niet weêrhouden hun eenige kogels achterna te zenden, maar zij droegen niet veel genoeg. Weldra begon de hoeve af te branden; het dak stort ineen; alleen de vier muren blijven over.

Wij staarden dat aan met gekruiste armen, terwijl wij er niets aan konden doen, toen van een anderen kant uit den bergpas, in de richting van de Maätka, eene lange rij witte burnous voorwaarts treedt, muilezels bij den teugel geleidende. Het was het korps van Kaïd Ali, dat zich van den eenen stam naar den anderen begaf om deelneming aan den opstand van hen te vorderen, zoo zij niet alles wilden verbrand zien.

Natuurlijk nam door dit middel het getal opstandelingen van minuut tot minuut toe. De gele en groene vaandels gingen vooruit. De kommandant Letellier deed hen met eenige granaten bewerpen, die hen dwongen nader bij den berg te blijven, maar het defileeren ging niettemin zijn gang.

Tegen het vallen van den nacht kwam de wachtmeester Ignar mij met mijne tien man halen en wij verlieten de stelling.

Wij waren nog niet binnen het fort of de plunderaars hadden reeds het Arabische dorp overstroomd; daarna namen zij het Europeesche dorp, dat reeds den vorigen dag verlaten was. De kommandant deed dadelijk de *miliciens* of gewapende burgers oprukken, ondersteund door eenige jagers te voet, om hen van daar te verdrijven; er werd een vrij levendig geweervuur gewisseld. Verscheidene Kabylen werden gedood, maar er kwamen anderen opzetten; men moest teruggaan, en eenige oogenblikken later, tegen tien uur, was er brand in het dorp, eerst in de woning van den militairen tuinman, aan den voet van den *bordj*, tegenover het hospitaal, daarna in het gerstmagazijn, vervolgens in de kazerne der gendarmes,

eindelijk in alle huizen, die in den nacht brandden als zwavelstokken. Alles stond in vlam en de hemel was vol van milliocnen vonken. Men hoorde het gekraak der daken, het omvallen der muren, en in de straten, die de brand met zijn gloed verlichtte, zag men den vijand in groote, witte mantels loopen, met de toorts in de vuist.

De arme menschen van het dorp, die naar het fort geweken waren, staarden elkander aan, terwijl zij alles in rook zagen opgaan, wat zij met zooveel moeite hadden bijeengespaard. Het was verschrikkelijk.

Er werden eenige kanonschoten gelost om die ellendelingen te doen uiteenstuiven. Maar wat kon het baten? Des nachts schiet men in het wilde.

Denzelfden avond werden de pijpen van de fontein afgebroken; alleen het water der regenbakken bleef ons over.

Den volgenden morgen, Zondag den 6en April, verklaarde de kommandant Letellier de plaats in staat van beleg, benoemde een krijgsraad en regelde al de posten en diensten. Wij waren ingesloten en van alle gemeenschap afgesneden.

De kommandant deed de Fransche vlag boven den ouden *bordj* hijsschen; hij nam de sleutels der waterbakken en verdeelde de rantsoenen als volgt: de mannen anderhalven liter of kan water per dag, de vrouwen en kinderen drie vierden van een kan, de paarden vijf kannen. De helft van de bezetting moest altijd de wacht betrekken bij de schietgaten en de andere helft in reserve blijven.

De staat van het garnizoen was toen: honderd en vier gemobiliseerden van het departement Côte d'Or, met een kapitein, een eersten luitenant en een tweeden luitenant; zeven en vijftig Afrikaansche jagers, aangevoerd door den luitenant Cayatte; zes en zestig jagers te voet onder den kapitein Truchy en den luitenant Masso; vijftig soldaten van het eerste regiment van den trein onder de bevelen van den eersten luitenant Valé; vier en twintig artillerie-werklieden van de tiende kompagnie onder den wachtmeester Krbs; vervolgens de militie of schutterij van het dorp: veertig man onder den kapitein Thibaud.

Door de bewoners van het Europeesche dorp geraakte de *bordj* volgepropt; de kommandant had veel moeite met al die huishoudingen te bergen; de gelegenheid voor afzonderlijke huisvesting was gering; men moest overal wat stoppen, in de kazernes, in de paviljoenen van de genie, van de artillerie, van het Arabische bureel.

Wij hadden ook een vijftiental Arabieren bij ons, die door den opstand verrast waren geworden, en de *spahis*, aangevoerd door den brigadier Abd-el-Kader-Soliman.

Al dat volk had levensmiddelen en water noodig.

Gelukkig was de kudde van een leverancier van het *Fort National* gedwongen geworden naar onze sterkte te wijken; op het oogenblik, waarin de opstand uitbrak, had de drijver geene andere schuilplaats ge-

vonden; zijne kudde bestond uit twintig ossen. Bovendien had men de kocio en ander vee van de particulieren; in alle hoeken en gaten van den *bordj*, tot zelfs in de gevangenissen, had men deze dieren gehuisvest en er het weinige hooi en stroo geborgen, dat men met mooglijkheid had kunnen vinden.

Dinsdag, 18 April, hoorden wij het kanon van het *Fort National* donderen; de Arabieren sloten ons zeer nauw in.

Wij hadden den redan voor de poort van het Arabische bureel wegens zijnen omvang niet kunnen behouden; deze poort bleef dus veroordeeld; zij was van massief hout tot ongeveer anderhalven meter hoogte, daarboven was slechts latwerk en de genie had er een muur van opgestapelde steenen achter doen optrekken.

De redan voor de poort van Bougie bleef tot het laatst in ons bezit, doordien de kommandant Letellier zich gehaast had er borstweringen en grachten voor te doen aanleggen, zoodat de schildwachten er gedekt stonden.

Aan geschut hadden wij slechts stukken met gladde ziel, twee houwitsers van vijftien, drie houwitsers van vier, en twee kleine mortieren, gewoonlijk padden genaamd.

De Kabylen, van verre ziende dat de poort van het Arabische bureel niet van voren bewaakt was, hoopten er zich meester van te maken; dadelijk togen zij aan het werk en reeds in den eersten nacht hadden zij loopgraven getraceerd en borstweringen opgeworpen, zwaar genoeg om de aandacht van den kommandant te trekken. Zij zetten in de volgende nachten hunnen arbeid met denzelfden ijver voort.

Over dag was het een aanhoudend geweervuur; zij schoten uit de hoogte in de vesting. Daarna inziende, dat zij verkeerd hadden gedaan met het dorp in brand te steken alvorens het te plunderen, hoorde men alle nachten niets anders dan huizen sloopen om er de halfverbrande balken, vensters, deuren en zelfs de pannen van weg te halen. Somtijds waren zij het niet eens omtrent de verdeeling en dan regende het stokslagen.

Daar de kolonisten van Tizi-Oezoe het terrein om de sterkte hadden bezaaid, ten einde den oogst te doen dienen tot onderstand van de slachtoffers in den oorlog tegen Duitschland, stonden het koren, de gerst en de boonen in milden overvloed tot den voet der wallen. Die gewassen hebben de verdediging zeer belemmerd. De Arabieren slopen er in en dreven de stoutmoedigheid zoo ver, dat zij des nachts onder den muur kwamen en allergrofst in het Fransch den pastoor, de zusters van liefdadigheid en de getrouwden beleedigden, ons dreigende dat zij binnen vier of vijf dagen ons den nek zouden afsnijden, met de uitnoodiging ons daarvoor maar vast klaar te maken. Schiet eens, in den donkeren nacht, op lui, die, in hoog gewas, op hunnen buik liggen. Dat was onmogelijk.

Dat alles zou nog stof tot scherts gegeven hebben zonder den vreeselijken dorst, die ons kwelde. Dorst is het ergste, wat ik ter wereld ken.

Wij hadden het al zeer kwaad met onze anderhalve kan water, waarvan een vierde voor de koffie, een vierde om uit de hand te drinken, en het overige voor de soep; dat was reeds krap; daarna evenwel bracht men het rantsoen voor ieder man op één kan en dat van de paarden op drie.

Nimmer zult ge u een denkbeeld kunnen vormen van zulk eene ontbering; ik spreek niet alleen van de menschen, maar ook van de dieren.

Zoo gij onze ossen hadt zien ronddwalen in de binnenplaats van de Arabische gevangenissen en van den *bordj*, een dof gehuil doende hooren, dat met moeite aan hunne verdroogde longen ontsnapte; zoo gij ze gezien hadt, het hoofd omlaag, de oogen buiten de kassen, de neusgaten verdord, als oude geraamten ronddolende, zoudt gij gerild hebben; als men ze slachtte, was hun vleesch rooder dan ham. En de schapen, de geiten, gij moest zien hoe zij, zelfs de stukjes papier uit de latrines, inslikten. En wij allen, met onze gezichten, zwart van vet, want gij begrijpt wel, dat men zich niet meer wiesch, gij hadt ook ons moeten zien! Men had medelijden met zichzelf, als men elkander aankeek; men voelde als 't ware een masker van pleister op 't gelaat.

Zie, dat heet eene pijniging; en met wat woede bezielde u dat tegen hen, die u in dezen toestand brachten! Maar zij waren meer dan honderd tegen één; telkens gingen er weer met duizenden voorbij, buiten het bereik van het kanon; zij bewaakten alle wegen, alle bergpassen.

Des nachts hoorden wij hen, te midden van de diepste stilte, in de kerk van Tizi-Oezoe iets smeden, ik weet niet wat. Des morgens, als zij met heele benden weder hunne verschansingen bereikten en de posten onder elkander verdeelden, verzuimde de kommandant Letellier nooit de gelegenheid hun eenige granaten achterna te zenden, maar over dag, als de geheele *bordj* gebukt ging onder de felle zonnehitte, bleef alles rustig. De lafaards hadden besloten ons ten-onder te brengen door dorst en hongersnood.

Ik ben er zeker van, dat Arabieren of andere verraders, met ons in de sterkte opgesloten, hen op de hoogte hielden van wat daar binnen voorviel; dit bleek duidelijk op den 22en April.

Dien dag werd het geheele garnizoen, eenige oogenblikken vóór twaalven, verwittigd dat er precies op het middaguur een uitval zou plaats hebben om de verontrustende werken van de Kabylen, nabij de poort van het Arabische bureel, te vernielen. Men had zeer wel gedaan door ons eerst in den laatsten oogenblik te waarschuwen, want nauwlijks was het bevel gegeven, of de vijand wist onze bedoeling.

Hij was niet gereed om ons te ontvangen; hij had tijd noodig om versterking te ontbieden. Onmiddelijk meldde men een parlementair der Kabylen aan, die zich aan de poort van Bougie vertoonde; hij hield in de hand een rozestek, aan het eind voorzien van een vel papier.

— „Laat hem binnen komen!" zei de kommandant, die dadelijk de list geraden had.

Het was een oude Kabyl met grijzen baard, die den heilige uithing, de vriend van den vrede!

— „Wat wilt gij?" vroeg de kommandant te midden van de officieren.

De ander zeî toen, dat hij van zijne landgenooten verkregen had, dat men, alvorens storm te loopen, den bevelhebber zou voorstellen de plaats over te geven, en dat, zoo hij er in toestemde, de bezetting, de vrouwen en kinderen in veiligheid naar Dellys zouden worden geleid.

— „Gij houdt mij voor gek!" riep de kommandant uit. „Ik zal u tooncn, hoe wij ons overgeven."

Daarna zich tot den brigadier der gendarmes keerende:

— „Gij zult mij dien parlementair goed in het oog houden," zeî hij, „wij zullen later het gesprek voortzetten."

En onmiddelijk nam hij het kommando van de reeds achter de poort gerangschikte troepen op zich, den sabel op zijde, den revolver in de hand en den kijker onder den arm.

Ik was met twaalf man op het bastion van het Arabische bureau, Ignar met hetzelfde getal op dat van de genie; de poort stond tusschen ons beide.

De luitenant Cayatte en de wachtmeester Brissard, met vijftien jagers, moesten aan de uitvalspoort in reserve blijven. Ignar en ik moesten, met de geweren in de schietgaten, den terugtocht beschermen. De wachtmeester Erbs zond, uit een houwitser van 15, ladingen schroot tegen het dorp af, om de Arabieren te beletten den hunnen van dezen kant te hulp te komen.

De voor den uitval afgezonderde troepen waren jagers te voet, gemobiliseerden, eenige soldaten van den trein en de gewapende burgerwacht met houwcelen om de werken der Kabylen te vernielen. Een kleine houwitser van 4, bediend door vijf kanonniers en een brigadier, moest den aanval ondersteunen.

Natuurlijk had de opzichter der genie zorg gedragen den achter de poort opgetrokken muur van losse steenen te doen wegnemen. Eensklaps ging zij open en onze manschap snelde in den stormpas weg. De Kabylen waren in hunne werken op niet meer dan twintig ellen verwijderd.

Zoo lang ik leef, zal ik dat schouwspel voor oogen hebben.

„Hai! Hau! Hau!" schreeuwden onze soldaten.

Zes schreden voor de eersten uit liep de heer Goujon, de tolk; hij legde zijn geweer aan en doodde den eersten Arabier, die boven de loopgraaf het hoofd uitstak; daarna zag ik hem in den bedekten weg springen; zijn kolf ging rusteloos in de lucht op en neer. De kapitein Truchy volgde hem van nabij, daarna al de jagers te voet met de bajonnet vooruit. Het was daar, vóór ons, een geschreeuw en een gebrul van woede zonder eind en vervloekingen, die ons de haren te berge deden rijzen.

Na eene minuut aan het onweder het hoofd te hebben geboden, gingen de Arabieren op den loop; hunne gekwetsten sleepten zich eenige passen

voort, maar vielen ten laatste. Dit werd zelfs eenige dagen later de oorzaak van eene verschrikkelijke verpesting. Een dezer lieden was op korten afstand van den redan neêrgevallen; hij rotte op de plaats weg, doordien noch de Arabieren noch wij hem konden weghalen; de honden en jakhalzen verslonden hem voor onze oogen, elkander zijne brokken betwistende en ze naar alle kanten wegsleepende.

Maar, om terug te keeren tot den uitval, na verloop van eene korte wijle zagen wij door de schietgaten eene ware lawine van Arabieren aankomen; zij naderden bij duizenden, ondanks het schroot; men zou gezegd hebben, dat zij uit den grond verrezen; ons geweervuur, waarvan elk schot in de massa trof, scheen zelfs hunne woede aan te vuren. De kommandant bespeurde dit; hij gaf het teeken tot den terugtocht. Alles kwam snel naar binnen en de poort werd weder gesloten.

De burgerwacht en de treinsoldaten hadden de borstweringen der bedekte wegen omvergehaald; het voornaamste doel van den uitval was bereikt. Maar gedurende het overige van den dag en den volgenden nacht look niemand het oog.

„Attentie! En ieder bij de schietgaten!" had de kommandant Letellier gezegd.

Hij had wel gelijk, want wij waren in het midden van een kring van Kabylen, die uit woede zich zelven niet meer meester waren; overal, in alle richtingen, stonden hunne vaandels omhoog. Ik zou nooit geloofd hebben, dat er zooveel Kabylen waren. Wij verwachtten elke minuut hen te zullen zien losstormen, maar zij ontvingen zeker van hunne aanvoerders bevel eene gunstiger gelegenheid af te wachten en bovendien hoopten zij ons tot het uiterste te brengen door dorst.

Hunne opgewondenheid nam in den nacht af; zij hadden zware verliezen geleden. De onzen bestonden in een jager te voet, ongelukkig genoeg in hunne handen gebleven, en in een ouden brigadier die, aan het hoofd gewond, in het hospitaal overleed. — De sergeant-majoor Martin werd ook door een Kabyl zeer erg in den duim gebeten.

Van dezen dag begonnen de paarden te sterven; men wist niet meer, waar ze te begraven; een groot gat, dat men achter het kruitmagazijn gemaakt had, was reeds vol. Buiten de paarden hadden wij nog het vee, dat het ook niet meer kon uithouden.

Ik waan nog den ouden schoolmeester Colombâni te zien, zeer klein, gewikkeld in zijn uitgerafelden zwarten kapotjas, met zijn ouden grijzen hoed in den nek, in de kantine komen, gevolgd door zijne koe en haar kalf, die hem nooit verlieten; ik hoor hem nog zeggen met eene klagende stem:

— „Ach, meneeren de wachtmeesters! hebt medelijden met mijn arme koe; het is onze geheele bezitting . . . . Wat zou er van ons worden, van mijn vrouw, van mijn meisjes en van mij, zonder onze koe? O God! een beetje water, als ik je verzoeken mag."

BIBLIOTHEEK NATIONAAL

»Kijk eens, hoe ze me volgen, de arme beesten!"

Gij kunt nagaan, hoe hij ontvangen werd; alleen het hooren vragen om water vervulde ons met verontwaardiging; wij hadden hem wel uit het raam willen smijten.

Die arme oude kerel klom alle dagen in de platanen van de versterking om er bladeren af te rukken voor zijne koe. De Kabylen, hem van verre ziende, schoten op hem; de kogels floten door de takken, maar hij sloeg er geen acht op; men mocht hem toeroepen naar beneden te komen, hij luisterde niet.

De brave heeft ten slotte zijne koe en haar kalf gered; nu, hij verdiende het wel.

Ik herinner mij ook uit dien tijd een zonderling en zelfs roerend tooneel. »Een aannemer van de genie, wiens naam mij nu niet te binnen schiet, had een dertigtal ezels in den *bordj*; de arme langooren hadden sinds »eenige dagen niet gedronken; gij kunt u verbeelden hoe zij de ooren lieten hangen en de tong uitstaken. Het was waarlijk deerniswekkend!

Eindelijk, toen zij begonnen te crêveeren en het maar werk zou gegeven hebben ze te begraven, besloot men, dat het beter was ze over te geven aan de gratie Gods. Zij werden allen met een gloeiend ijzer op de bil gemerkt, en de aannemer dacht zeker, dat dit de eenige kans was om ze terug te krijgen, zoo wij uit onzen treurigen toestand ontsnapten.

Ik bevond mij juist in den redan der poort van Bougie, toen men ze allen op eene rij bracht om ze te laten wegloopen. Zij konden niet goed meer op hunne pooten staan en men had alle mooglijke moeite om hun te doen begrijpen, wat men met hen in den zin had; zij wilden het talud niet bestijgen; men moest ze van achteren voortduwen, den een na den ander, maar nauwelijks hadden zij het open veld gezien of hunne groote ooren gingen in de hoogte staan en zij begonnen naar de fontein te galopeeren als hazen; de reuk van het water trok hen op meer dan eene mijl afstands aan.

Toen wij ze zoo blijde en zoo herlevende zagen weghuppelen, zouden wij hen gaarne hebben willen volgen.

Maar keeren wij terug tot ernstiger dingen.

Sinds het ongeluk, mijnen armen luitenant Arissy overkomen, verzuimde ik niet hem daaglijks in het hospitaal op te zoeken. Het zou mij zeer moeilijk vallen u een denkbeeld te geven van die kleine gewitte kamer, van dat onzindelijke bed en van dien bijna ondraaglijken stank. Het water om het verbandlinnen te wasschen was niet te krijgen. Dit zegt genoeg.

En omdat men altijd langs de straten, op alle hoeken van Parijs en elders de zusters van liefdadigheid en heeroom voorstelt, gezeten bij het ziekbed en gekwetsten op het slagveld helpende, verklaar ik, dat die van Tizi-Oezoe nooit te zien waren en voorzichtig in hun hoekje bleven, wat genoeg bekend is bij het geheele garnizoen en bij alle bewoners van den *bordj*, onder wie niemand het tegendeel zal zeggen.

Men zou toch moeten trachten zijne daden eenigszins in overeenstemming te brengen met de schildering, en niet door dergelijk komedispel de lieden de schouders doen ophalen.

Door deze afzondering was mijn goede en brave luitenant, vroeger zoo vroolijk en altijd met een lachend gezicht, nu zeer ter neer geslagen. God! wat bedroefde het mij hem zoo te zien, en wat was hij blijde eenig nieuws te hooren.

Soms kookte hij en was woedend daar zoo gekluisterd te moeten liggen.

— »Zie eens, wat zonderling noodlot, mijn goede Goguel!" zei hij, »ontsnapt te zijn uit Sedan; die beroemde *charge* te hebben bijgewoond, waarin het regiment zich zoo goed gehouden heeft.... en hier zoo dom, na een gevecht, op het bivak een kogel te moeten snappen! Ach, had ik hem maar in de volle borst gekregen, dan was ik ten minste dood!"

Dan werd hij diep aangedaan en kon een traan niet onderdrukken.

Dat alles, gelijk gij wel denken kunt, maakte ons leven niet vriendelijker, en dikwijls zei ik bij mij zelven, dat, als wij uit dat hol kwamen, de Kabylen er van lusten zouden; ik greep het gevest van mijn sabel met de gedachte:

— »Wee ulieden, wanneer de *charge* zal worden geblazen. Gij zult boeten voor alles, wat wij hier lijden; gij zult er duur voor boeten!"

Van hunnen kant wisselden de ellendelingen onder elkander zeker gelijke gedachten; elken morgen zag ik hen met den neus in den wind in hunne loopgraven; zij zetten zich aan het slijpen van hunne *flissa's*, alsof zij ons zeggen wilden:

— »Maakt uwe halzen maar vast klaar! Ziet, dit wacht u. Uwe regenbakken moeten weldra leêg zijn; de oogenblik nadert, waarop wij u den smaak voor brood zullen doen verliezen."

Wij naderden toen de maand Mei; alle dagen was het warmer dan den vorigen en in onzen *bordj* droogden wij levend uit, als de Afrikaansche zon, tusschen negen uur 's morgens en vijf uur 's avonds, over onze witte muren, zonder plantsoen en zonder schaduw, heenging. Niets ging van de plaats; zelfs onze *spahis*, die beter dan wij den dorst verdroegen, bleven geburkt zitten, met de beenen over elkander, het hoofd naar beneden, verzonken in droomerijen.

De Arabieren hebben iets om zich over alles te troosten, namelijk te zeggen, dat het *»geschreven"* staat. Maar gij begrijpt wel, dat die manier van denken mij niet aanstond, en dat ik besloten was mijne huid tot het uiterste te verdedigen.

In afwachting daarvan was het bij slot van rekening verschrikkelijk, opgesloten te zijn in die soort van begraafplaats, geregeld de wacht te betrekken, zonder van tijd tot tijd den vijand eenige sabelhouwen te kunnen toedeelen; altijd te denken aan drinken; zich het genoegen voor te stellen, dat men gesmaakt zou hebben in het ledigen van een ferme kruik versch

bier, en dergelijke illusiën te smeden, zonder iets verder te komen. Telkens als er een wolk voorbij dreef, zei men tot mekaâr:

— »Het gaat regenen!"

Daarna verdween de wolk in de olijfboomen van het gebergte, de zon keerde terug mooier dan te voren, en men bleef op een droogje, gelijk visschen op het zand, als de rivier afloopt.

Wij waanden ook soms een onweêr in de verte te hooren rommelen; men luisterde: het was het kanon van het *Fort National*, van Dellys, van Dra-el-Misan! De opstand breidde zich overal uit.

Ik ontveins u niet, dat ik mij in dien tijd meer dan eens te Saint-Dié, in de Vogezen, gewenscht heb, te midden van de dennen, bij een beek, en dat ik, mij dikwijls des nachts, met den mantel om het hoofd, in een hoek, na de wacht, voor een dwaas heb uitgemaakt, omdat ik mij in dat wespennest Tizi-Ooezoe was komen steken, terwijl vele anderen te hûis gebleven, ondanks de oproeping van het Voorloopig Gouvernement, drie keeren daags hunnen maaltijd deden, besproeid met goeden wijn en rustig na het eten hun pijpje in het bierhuis rookten, onder het leggen van een kaartje en onder gekeuvel over de dagelijksche nieuwtjes van de stad. Ja, dikwijls heb ik uitgeroepen:

— »O, Goguel! gij zijt toch een domkop, dat gij u zoo geëngageerd hebt zonder een minuut na te denken, terwijl duizenden jongens, rijker dan gij, die veel meer goederen te verdedigen hadden, het huis niet verlieten."

»Zij zullen burgemeesters van hunne gemeenten worden, leden van den Algemeenen Raad, afgevaardigden van het departement in de Nationale Vergadering; zij zullen trouwen met lieve meisjes, die misschien u de voorkeur zouden hebben gegeven, en gij kwijnt in dit ellendig gat weg van dorst; gij stelt er u aan bloot uw hoofd op de punt van een stok te laten ronddragen van *gourbi* tot *gourbi*. O, arme Goguel, gij moet al zeer weinig gezond verstand hebben! Zoo iedereen gedwongen was te dienen, *à la bonne heure!* dan zoudt gij, door te vertrekken, slechts uw plicht hebben gedaan, maar nu hebt gij u waarachtig gedragen als een gek."

Dat waren de opmerkingen, die ik bij mij zelven maakte.

Wat mij nog het meest verontwaardigde, was te zien, dat de Kabylen, in plaats van ons aan te vallen, ons wilden vangen gelijk ratten in een val.

Ten laatste begon het geduld van die lieden toch ook ten einde te raken; zij meenden, dat wij op onze laatste beenen liepen, toen op zekeren avond de wolken, die sinds zoo lang heen en weer dreven, boven den *bordj* zich samenpakten; de bliksem begon meê te doen, en wij kregen eene overvloedige regenbui.

Wat blijdschap voor de menschen en beesten; wij hadden ditmaal water, men kon er zich aan te goed doen! En wat stroomde het van al de daken naar de regenbakken; zij geraakten half vol. De Arabieren verbeten er zich om.

— „Ah! honden van Franschen!" riepen zij ons uit hunnen bedekten weg toe, „gij zijt wel gelukkig, dat Allah aan u gedacht heeft. Hij verlengt uw leven met vijf tot zes dagen; gij zult er niet bij verliezen door te wachten!"

Weldra zagen wij, dat zij zich in benden naar de omliggende bergen begaven en van daar balken, planken en takkebossen terug brachten.

Die takkebossen werden achter een heuveltje tegenover de poort van het Arabische bureel opeengestapeld, en het geheele garnizoen dacht, dat zij eindelijk besloten waren storm te loopen, dat zij allen op het eerste teeken zouden toesnellen met een hout op den rug, en dat zij dit aan den voet van den muur zouden neerwerpen ter hoogte van den wal, waar men elkander bij het lijf zou krijgen.

Men maakte zich gereed om hen goed te ontvangen.

Denzelfden nacht, waarin men op den aanval voorbereid was, was ik op wacht aan het Arabische bureel. Het was een prachtige maneschijn; onze stallen stonden naast dat bureel; het dak rustte op den buitenmuur van den *bordj* en aan de binnenzijde op pijlers, als eene loods. Daaronder zag men de paarden en muilezels op één gelid, en voor den van schietgaten voorzienen achtermuur hielden onze *spahis* gewapend zich gereed, terwijl zij hunne oogen over het opene veld lieten gaan.

Ik had in last te beletten, dat het minste woord gewisseld werd tusschen onze manschap en den vijand, want de Kabylen waren in hunne loopgraven op niet meer dan vijftien meters van den wal.

Ik wandelde alzoo op en neer, mijne sigaar rookende, luisterende en kijkende naar hetgeen voorviel.

Klokslag twaalf wekte ik den brigadier Péron, die op zijne beurt de wacht betrok; daarna wikkelde ik mij in mijn grooten witten mantel, strekte mij achter de paarden op een bos stroo uit, in de schaduw van het dak, en viel in een diepen slaap.

God weet, hoe lang ik sliep en hoe laat het zijn kon, toen ik van mijne plaats tusschen de beenen der paarden een ontzettend groot gat in den muur zag, onder de krib.

— „Ah!" zei ik bij mij zelven, aan de Kabylen denkende, „daardoor willen zij binnen komen!"

En dadelijk daarop verscheen het baardige hoofd van een Kabyl, met glinsterende oogen als die van eene kat, in het gat; ik rilde er van. Hij hield een grooten yatagan in de hand en kroop naar mijn kant; vervolgens zag ik een anderen achter hem, vervolgens een derden, en zoo voort.

Ik deed vreeselijke pogingen om op te staan en te schreeuwen: „In 't geweer!" Onmooglijk! Er drukte mij iets op de borst.

En zie! daar komt de eerste Kabyl op mij af; hij staart mij in de schaduw aan, zijn arm verheft zich, de yatagan dringt tot het gevest in mijn maag; ik voel het bloed, dat uit de wond gudst; toen schreeuw ik:

— „Jagers! helpt mij"

De schildwacht keert zich om en vraagt mij:

— „Wat scheelt u toch, wachtmeester?"

En ik antwoord hem, de hand aan mijne warme en vochtige borst brengende:

— „Ik ben gewond, ... mijn bloed stroomt weg!"

Maar overal heerschte stilte. Ik sta op, en wat zie ik bij het maanlicht? Mijn vroeger witten mantel geheel geel van boven tot beneden.... Ik had daareven een nachtmerrie gehad en tegen het eind had eene muilezelin die aan hare *longe* trok om achteruit te gaan, mij overstroomd met haar ..... urine! Dat was het wat ik voor bloed had gehouden!

Gij kunt nagaan, hoe de kameraden den volgenden morgen den draak met mij staken, toen ik hun mijn droom vertelde; de geheele *bordj* lachte er hartelijk om; het was eene afleiding voor onze verdrietelijkheden.

Ongelukkiger wijze kwam de bestorming niet!

De Kabylen hadden zich, wel verre van er aan te denken de muren op te klauteren, met hunne bouwstoffen barakken vervaardigd, om ons meer op hun gemak te observeeren. Verscheidene onzer manschappen waren bij de schietgaten gesneuveld; zeventien paarden waren van dorst omgekomen; het rundvee was tot een vierde gebracht; het water der regenbakken werd weer schaarsch; men groef sinds geruimen tijd den put van den bliksemafleider dieper uit zonder iets te vinden; men verwachtte hulp en niets kwam opdagen.

Wij zouden ons wel door den vijand heen geslagen hebben met den sabel in de vuist en de bajonnet vooruit, maar de vrouwen en kinderen zouden ons niet hebben kunnen volgen en de kommandant Letellier was niet de man om hen achter te laten. Overigens was niet één onzer in staat aan zoo iets te denken; wij zouden liever daar tot den laatsten man gestorven zijn; dat recht moet men ons doen wedervaren.

Men dacht dus slechts aan de kolonne, die ons moest komen ontzetten.

Den elfden Mei, op wacht zijnde aan het bastion van het kruitmagazijn, ging ik, tegen twaalf uur, de sterkte door om mijne soep te eten, toen ik, langs de wagens van de heeren Moute, uit Algiers, die in den *bordj* de wijk hadden genomen, gaande en mij omkeerende alvorens de kantine binnen te treden, een ontzettende rookzuil zag, die in de hoogere luchtlagen verdween.

— „Wat is dat?" zei ik tot een van de voerlieden.

— „Dat, wachtmeester! dat is de karavanséra van Azib-Zamoen, die afbrandt."

Ik ging naar binnen in de meening, dat hij gelijk had.

Maar des avonds toen ik, na mijne schildwachten te hebben afgelost, mij op mijn veldbed wou uitstrekken om te slapen, deed een kanonschot in de verte mij het hoofd opsteken; ik luisterde, terwijl ik mijn adem inhield; een tweede zeer zwak schot weêrgalmde tot in den *bordj*, en ik zei bij mij zelven:

„Als ik een derde hoor, is dit het signaal; dan zijn wij gered!"

Inderdaad volgde het derde, maar op zulk een afstand, dat men gewaarschuwd moest zijn om het te hooren.

Ik zou de goede tijding wel aan mijne makkers hebben willen brengen, maar ongelukkig was ik op wacht; het was onmogelijk mijn post te verlaten.

Dien geheelen nacht deden de Kabylen niets dan schieten en schreeuwen, zeker om ons te beletten andere seinen te zien of te hooren.

Eindelijk, om vier uur 's morgens, verscheen de oude brigadier Abd-el-Kader en zeide mij, de hand naar de poort van het Arabische bureel uitstrekkende:

— „Aan dien kant zijn geene Kabylen meer, wachtmeester! zij zijn allen aan de poort van Bougie."

Ik kon het niet gelooven, maar weldra gingen gemobiliseerden van Côte d'Or buiten de wallen en begonnen koren te snijden voor het vee; daarna zag ik, in de richting van het maarschalkskamp, bij de bocht van den weg, een lange stofwolk oprijzen, die eene op marsch zijnde kolonne aankondigde. Dadelijk liep het gerucht, dat wij verlost zouden worden.... Gij kunt u voorstellen, hoe ontroerd de in den *bordj* opgeslotenen er zich met eigene oogen van kwamen vergewissen.

Twee uren later zagen wij het kleine dorp *Vin-Blanc* afbranden; een Fransch officier kwam te paard den weg naar Algiers afrijden; *ventre à terre* rende hij binnen om de nadering van de kolonne Lallemand te melden, bestaande uit achtduizend man, tien stukken geschut en twee mitrailleuses.

Het is onnoodig u de geestdrift van de menschen te schilderen, de kreten: Leve Frankrijk! Leve de Republiek!

De Kabylen trokken in allerijl naar het gebergte af; zij brachten hunne strijdkrachten te zamen, bij den *marabout* Dubelloy. [Een *marabout* is ook eene kluis].

Een arme trein-soldaat snelde naar den wal om dit schouwspel te genieten; ik zie hem nog lachende aankomen en naar een schietgat voorover buigen, toen hij met een bebloed hoofd inzeenzeeg. De laatste kogel was voor hem geweest. Men voerde hem weg.

— „Komaan! komaan!" riep de luitenant Cayatte; „geen tijd verliezen! opzadelen! wij moeten de paarden laten drinken."

Maar hoe hun den teugel aan te krijgen? Zij konden hun gespleten en gescheurden mond niet meer openen. Men steeg toch te paard en vertrok. Ik had spoedig een stuk zeep genomen; toen wij aan de turksche fontein kwamen, deboucheerde het hoofd van de kolonne er langs; de generaal Lallemand, ons met onze onzindelijke gezichten ziende, glimlachte.

Men moet ondervonden hebben, wat wij geleden hadden, om te weten, welk geluk er in steekt zich te wasschen, zich met zeep in te wrijven en zich met goed versch water te poetsen. De geheele kolonne defileerde ons

voorbij; spoedig kwam de beurt aan het regiment. Het regiment! Gij weet niet, wat dat is, omdat gij nooit gediend hebt; het regiment, ziet gij, is de familie van den soldaat; dat vervangt alles.

De kleine schako's met nekbekleedsel, de hemelsblauwe vesten, de wijde roode broeken, de breede witte sabelkoppels schreden met versnelden pas in het stof voorwaarts; het gekletter der sabels en het gehinnik der paarden klonken weder vreugdevol in onze ooren. Hoe staarden wij elkander aan!

En eensklaps roept eene stem:

— „Goguel!"

Mijn oude makker Rellin springt van zijn paard; andere onderofficieren volgen hem. Wat gaf men elkander warme handdrukken; wat was men blijde elkander weder te zien!

Maar de kolonne marcheerde door, men moest weder in den zadel en in draf vertrekken om zijne plaats in het gelid te hernemen.

Wij, met opgestroopte mouwen, zetten onze wasch voort, en na ons goed ingezeept en gereinigd te hebben, kwamen wij binnen Tizi-Oezoe terug, de paarden bij den teugel geleidende.

Aan onze zijde ging toen alles goed, maar zes en twintig kilometers verder, in het hooge gebergte, bleef het *Fort National* nog steeds ingesloten; de Kabylen, sterk verschanst in de rondte, hadden op meer dan twintig plaatsen den weg opgebroken In afwachting dat men hen kon verjagen, gaf de generaal Lallemand last, onzen omtrek schoon te vegen, en terwijl wij den *bordj* binnentraden, vertrok reeds een bataljon, met het geweer over den schouder, om het Arabische dorp in te nemen. Maar de tegenstand was ernstiger dan men dacht; de Kabylen, ziende dat wij hun ontsnapten, vochten wanhopig; men moest een tweede bataljon zenden, daarna een regiment; eindelijk werd de geheele kolonne in het gevecht gewikkeld

Bij het eerste kanonschot was ik op de wallen van den ouden *bordj* geklommen, die de stelling beheerschte. Duizenden Kabylen, die in de huizen van het dorp zich in hinderlaag hadden opgesteld, zoowel als achter hunne ongemeen zware cactus-heggen, gaven een helsch vuur; van alle kanten, te midden van de oranjeboomen, van de moerbezieboomen, van de Egyptische vijgenboomen, steeg de rook hunner geweerschoten op. Ons geschut antwoordde hen uit het Europeesche dorp; het wierp het plantsoen als stroo omver, en onze tirailleurs kwamen in den stormpas op hen af. Meer dan eene steeg lag reeds vol dooden en gekwetsten.

De strijd duurde lang, maar tegen het invallen van den nacht namen de Kabylen, langs de geheele linie teruggedreven, den aftocht aan; hunne lange bruine beenen strekten zich, zij klauterden tegen der marabout Dubelloy op om andere meer verwijderde kruinen te bereiken; nog flikkerden van verre nu en dan eenige enkele geweerschoten tusschen de olijfboomen, daarna zweeg alles en de vlam sloeg boven het dorp uit, de oude

reeds verminkte boomen verstikkende, wier breede schaduw op den bodem van de vlakte trilde.

Toen dat afgeloopen was, bleef de kolonne Lallemand twee dagen bij Tizi-Oezoe; zij herstelde de pijpen van de fontein, voorzag de sterkte van leeftocht en verliet ons in den morgen van den derden dag; ons eene compagnie infanterie, een getrokken stuk en eene mitrailleuse latende. Zij ging noordwaarts, naar den zeekant, en leverde den volgenden dag het bloedige gevecht van Taoerga, dat de opstandelingen verstrooide en hen dwong het beleg van Dellys op te breken. Acht dagen later was zij reeds te Temda teruggekeerd en ontving de onderwerping van de Beni-Ratea. Daar ging ons detachement, eene bezending brood begeleidende, zich bij haar voegen; de kommandant Letellier bevond zich aan ons hoofd. Wij zagen, in het voorbijgaan, Si-Boe-Médoer geheel verlaten, de Sébaoe, welker uitgedroogd bed wij nog eenmaal volgden, en den heuvel waarop wij veertig dagen te voren een gevecht hadden geleverd. Eindelijk tegen acht uur in den morgen kwamen wij te Temda aan.

De kolonne kampeerde op de glooiing.

Ik bracht eenige uren door met de kameraden. Wij deden zelfs eene wandeling naar het dorp, en ik herinner mij daar turko's in eene straat te hebben gezien, bezig met het vernielen van eenige bijenkorven; zij waren zwart van de diertjes en lachten als gekken, zonder zich te bekommeren om de steken, daar zij vermoedelijk een middel hadden om er geene gevolgen van te ondervinden; zij hapten dapper in de honig en boden er ons met de meeste voorkomendheid wat van aan. Ik nam er van en zal mij altijd de kolik herinneren, die er op volgde.

Denzelfden dag deed men het kommandantshuis van den kaïd Ali in de lucht springen en men brandde Temda af. Het was ongeveer vier uur in den namiddag, de kolonne was weder opgebroken en daalde de Sébaoe af, om verder in het gebergte te kampeeren. Wij sloegen weder den weg van Tizi-Oezoe in; tegen vijf uur trokken wij op nieuw door Si-Boe-Médoer, waarvan de bewoners zich bij de opstandelingen hadden gevoegd.

Het was smoorheet. Alles was doodstil in dien hoop gourbi's, hutten, barakken, waar honderden ooievaars domicilie hadden gekozen; elk oud dak droeg er twee of drie ontzettend groote nesten van, vol jongen, wier lange halzen en groote steeds opene bekken naar voedsel smachtten. De wijfjes kwamen bij dozijnen van het dal der Sébaoe hun slangen, padden en kikvorschen brengen.

Zelfs de boomen waren beladen met deze nesten; men zou gezegd hebben, dat het hooizolders waren. Beneden, in de kleine stegen, tusschen de dichte heggen, liepen koloniën van kippen en kuikens, die de Arabieren den tijd niet gehad hadden met hun rundvee mede te nemen.

Dat waren de eenige bewoners van Si-Boe-Médoer.

Toen wij het dorp naderden, gaf de kommandant last het in brand te steken, wat spoedig door een twintigtal jagers gedaan werd. Men rukte

van het naastbij staande dak een handvol stroo af, dat men aanstak en dat vervolgens tot toorts diende. Na een kwartier stond alles in brand en weldra vereenigden zich de vlammen tot eene onmetelijke vuurschoof, daarna steeg de zwarte rook rechtstreeks hemelwaarts.

Daar zag ik een werkelijk roerend en vreeselijk tooneel; de ooievaars, die vogels der moerassen, door de kreten hunner jongen geroepen, fladderden te midden van dien dichten rook; zij wierpen zich in den vuurgloed en vielen dood op hun broedsel neder.

Wij vertrokken met versnelden pas; maar hoe dikwijls weudde ik het hoofd om, starende naar dat aandoenlijk schouwspel, en mij herinnerende, wat wij zelven in Frankrijk geleden hadden: onze steden verbrand, onze landerijen verwoest, onze bloedverwanten neêrgeschoten door de Pruisen.

Een uur later kwamen wij Tizi-Oezoe weder binnen, en sedert hoorden wij elken dag het kanon in het gebergte bulderen; wij zagen de dorpen afbranden, nu eens rechts, dan weder links.

Tegen den eersten Juni kwam de kolonne Lallemand weder bij ons kampeeren; de generaal was niet sterk genoeg aan troepen om het ontzet van het *Fort National* te beproeven, maar de kolonne Cerès, die zestot zevenduizend man telde, kwam van de omstreken van Aumale; de twee legerafdeelingen moesten zich vereenigen alvorens den aanval te beginnen.

Den 5en des avonds mijn vriend Babelou, luitenant bij het eerste regiment Algerijnsche tirailleurs, bezoekende, zei hij mij, dat de kolonne den volgenden nacht het kamp zou opbreken en met het krieken van den dag aan den voet van den Maâtka-bergen zoude zijn, waarvan zij de kam moest bereiken om zich bij de kolonne Cerès te voegen.

Werkelijk vertrok de kolonne Lallemand, te Tizi-Oezoe ruiterij, eene compagnie infanterie, twee kanonnen en twee mitrailleuses achterlatende. Dit detachement marcheerde op zijne beurt, in den ochtend van den 6en langs den muilezelweg van Dra-el-Misan, naar den berg, waar het dorp Boenoem ligt. De Kakylen, in den waan dat wij hen van dien kant zouden aanvallen, daalden in massa af om ons te ontmoeten, en de kolonne Lallemand, die verder stond, maakte van deze afleiding gebruik om rechtstreeks de Maâtka-bergen te bestijgen, zonder tegenstand te ontmoeten.

Tegen elf uur in den morgen was alles afgeloopen, het detachement keerde binnen den *bordj* terug, en des avonds zagen wij de vuren der twee kolonnes op den top van het gebergte flikkeren; de vereeniging was volbracht.

Van dezen oogenblik tot den 15en Juni hoorden wij alle dagen het geschut achter de Maâtka-bergen weêrgalmen, maar het schijnt, dat men in deze richting niet bij het *Fort National* kon komen. Daarom daalden de twee kolonnes Cerès en Lallemand weder naar Tizi-Oezoe af. Wij meenden, dat zij ontmoedigd waren, toen op zekeren nacht de geheele

infanterie vertrok, de cavalerie in de vlakte achterlatende. Zij kwam tegen vier uur in den morgen aan den voet van het gebergte der Beni-Raten, bij den molen Saint-Pierre, en de bestorming van die ontzettende hoogten, door het *Fort National* gekroond, ving dadelijk aan.

Van de kruin der wallen zagen wij onze soldaten te midden van de olijfboomen en het kreupelhout klauteren, het geschut achter zich slepende. Alles klom en schoot te gelijk. Op elke kruin werden de stukken in batterij geplaatst en donderden op hunne beurt; de Kabylen verdedigden zich moedig. Niets ter wereld kan de uitwerking van onze twintig stukken teruggeven, waarvan de echo der Beni-Raten het gebulder weêrkaatste; het was een ontzagwekkend en grootsch gedruisch.

In het hevigste van het gevecht deed de bezetting van het *Fort National* een uitval; tusschen twee vuren geplaatst, besloten de Kabylen eindelijk de stelling te verlaten; zij verspreidden zich en het fort werd ontzet; tegen drie uur in den namiddag kampeerden de twee kolonnes om zijne muren.

Ik zou hier kunnen afbreken, omdat wij verlost waren, maar gij moet het eind van deze geschiedenis kennen, want het overige geldt niet alleen de krijgszaken, maar ook de binnenlandsche zaken van die zoo schoone, zoo rijke en zoo ongelukkige streken.

Den 24^{en} Juni, des avonds, nam de kommandant van het distrikt Tizi-Oezoe het bevel over vier escadrons ruiterij op zich en koos ons, die hem in de verdediging van den *bordj* ondersteund hadden, tot escorte. Wij gingen slapen op de puinhoopen van Si-Boe-Médoer. Den 25^{en} kampeerden wij een weinig boven Temda. Den 26^{en} in de vroegte, vertrokken wij met den kommandant, de vier escadrons en de *spahis* van het Arabische bureel. Wij begaven ons naar het dorp Djema-Sahridj, behoorende tot den stam der Beni-Frassen, om hunne onderwerping te ontvangen en hen te bedwingen door onze tegenwoordigheid, want de opstand was niet onderdrukt; tal van muiters gingen de strijders van Echeriden nog versterken.

Den geheelen dag deed het kanon zich hooren in de richting van het *Fort National*; dat moest een ware veldslag geleverd worden. De voorzorg van den kommandant was niet nutteloos; wij hadden onze paarden op piket op het plein van het dorp, en niemand voelde roeping, ons daar ziende, elders te gaan vechten.

Het dorp Djema-Sahridj is wellicht een der fraaiste van Algerië; men zou het niet vermoeden, als men het uit het dal ziet, want overal in de rondte rijzen steile rotsen omhoog, maar als men boven komt, is het een aardsch paradijs; meer dan vijftig bronnen ontspringen in de omstreken, en in dit land van eene verzengende zon is het water alles, het is de overvloed, het is de rijkdom. Al de huizen van Djema-Sahridj zijn dan ook van natuurlijken steen gebouwd, met pannen gedekt, omringd van tuinen en als het ware verzonken in het groen van notenboomen, kersc-

boomen, oranjeboomen, vijgeboomen, allen beladen met vruchten en omstrengeld door weelderige wijnranken. Bij de moskee heb ik zelfs drie groote palmboomen opgemerkt, boomen, die vrij zeldzaam zijn in de hooge streken van Kabylië. Alleen de vrouwen en kinderen hadden het dorp verlaten; wij zagen, hoe zij ons van den top der rotsen met een vreesachtig g laat waarnamen.

De jagers zetten hunne koffie. De Kabylen brachten ons manden vol droge vijgen; de arme menschen, die zooveel andere dorpen hadden zien afbranden, waren bevreesd. Eindelijk gaf de kommandant, die peinzende op en neêr wandelde, het teeken tot vertrek, en wij keerden terug naar het kamp, waar de kameraden bivakkeerden.

Wij braken den volgenden dag weder van daar op, de Sebaoe stroomopwaarts gaande, om tien of twaalf kilometers hoogerop, bij de bronnen van de rivier, te kampeeren. Het dal werd steeds nauwer, naar mate wij voortschreden; bruine rotsen verhieven zich rechts en links; de bebouwing van den grond werd zeldzamer; de braamstruik, de dwerg-eik, de mastikboom nam de overhand; nauwlijks vertoonden zich nog eenige dorpen tusschen de kreupelboschjes.

Den volgenden ochtend vroeg deed de kommandant een escadron op verkenning bij de Beni-Djema uitgaan; daarna liet hij ons een marsch ver in het dal maken.

Tegen elf uur bereikten wij een heuvel, waar wij den ganschen dag in observatie bleven, des avonds keerden wij in het kamp terug. De nacht ging zeer rustig voorbij, en den volgenden morgen, vóór zonsopgang, vertrokken wij weder, verstrekt door een peloton van het eerste regiment jagers.

Na drie of vier uren door kreupelgewas te hebben gemarcheerd, dat geen spoor van voetpad meer vertoonde, kwamen wij bij een kleinen eenzamen marabout, die zich in het hooge gras verloor; daar beneden, op de glooiing van het ravijn, was een tuin vol vijgeboomen, en nog lager een Kabylsche molen op den oever van de tusschen steile wanden beslotene rivier.

Die molen, met stroo gedekt en met zijne bemoste balken, scheen zoo oud als de wereld; hij kreeg het water van een waterval, die over de rotsen huppelde en in een dikken hollen boomstam van ongeveer vijftien voeten middellijn nederviel; beneden den boom was eene houten turbine, ruw bekapt en op de spil van de turbine de molensteen in den vorm van een draaitolletje; als men de beweging wilde doen ophouden, was het voldoende den boom, die met een touw aan het andere eind bevestigd was, weg te trekken; het water viel dan op zijde. Ik heb dat zeer aandachtig beschouwd; alle natuurlijke dingen boezemen mij belang in.

Gij ziet dat de turbines of horizontale waterraden niet van heden dagteekenen, want die oude barak was ten minste honderd vijftig jaren oud. In de rondte groeiden ontzachelijk groote esschenboomen. Ik had mij aan den rand van den stroom nedergezet, mijn pijpje rookende; mijn

kameraad Ignar was op post bij den marabout, met vijf man, en onze jagers trokken zich uit den kleinen tuin daarnaast om ze bij hun brood te eten.

Het zal tien uur geweest zijn, toen de kommandant last gaf weder te paard te stijgen. Men daalde af in de bedding der rivier, die bijna droog was, en maakte halt.

Wij waren daar sinds ongeveer een kwartier, de kommandant vijf en twintig of dertig passen voor ons uit, toen wij eene Europeesche vrouw op een muilezel zagen aankomen, begeleid door twee gewapende Kabylen. Die vrouw, reeds op leeftijd, was gekleed in eene japon, die aan flarden hing; zij droeg een stroohoed, waarvan de randen naar beneden hingen en tegen de ooren waren vastgebonden. Toen zij bij den kommandant kwam, steeg zij van haren ezel, en, op de knieën vallende, kuste zij zijne handen, zijne laarzen en zelfs de beenen van zijn paard. Wij wisten niet wat dat beduidde, en daar Ali, de ruiter van het Arabische bureel, langs mij heen ging, vroeg ik hem wat dat was.

— »Dat, wachtmeester!" zei hij, »is de vrouw van een kolonist van Bordj-Menajel, die met nog vijf en veertig anderen van hetzelfde dorp door kaïd Ali krijgsgevangen is gemaakt; hij zendt haar als parlementair."

Nooit heb ik bedroefder en roerender gelaat gezien. Wat de ongelukkige tot den kommandant zeide, daarvan weet ik niets, maar ik hoorde hem antwoorden:

— »Ga! — Keer terug tot kaïd Ali, en zeg hem dat, zoo hij u allen de vrijheid niet wil terug geven, wij u lieden zullen komen halen; ik ben het wachten moede!"

Toen besteeg zij weder haren muilezel en vertrok, begeleid door hare twee Kabylen.

Wij behoefden niet lang meer te wachten; ongeveer een uur later kwam een troep gewapende Kabylen uit het dal; zij naderden snel en hielden op driehonderd meters van ons stil.

De kommandant begaf zich alleen vooruit; een broeder van Kaïd Ali trad van zijn kant voorwaarts; zij spraken te zamen eenige oogenblikken; daarna gaf de broeder van Kaïd, zich tot zijne lieden wendende, een teeken, en wij zagen weldra uit den bergpas een troep uitgeputte, in lompen gehulde, armzalige lieden te voorschijn komen; het was de bevolking van Bordj-Menajel, alles wat van den moord overbleef. Kaïd Ali had goed gevonden hen als gijzelaars mede te nemen, zich voorbehoudende hun den nek af te snijden, zoo hij overwinnaar was en zoo hij verslagen werd, hen terug te geven, wat een zeer verzachtende omstandigheid zoude zijn.

Verbeeld u de blijdschap van die ongelukkige menschen, toen zij ons gewaar werden; het waren niets dan grijsaards, zieken, vrouwen en kinderen, gestoken in kielen of vesten, gehoed met een hoed of een pet, zoo als men hen twee maanden vroeger had opgeraapt in hunne huizen of gedurende

hunnen arbeid op het veld; in één woord, lieden ontsnapt aan de galg, ik kan het niet beter uitdrukken; sinds zeventig dagen dreef men hen voort van stam tot stam; elken dag hoorden die rampzaligen het kanon van de kolonne, die naderde, en elken nacht deed Kaid Ali hen verder landwaarts ingaan.

Zij kwamen ons de hand drukken en ons hunne ellende verhalen. Gij kunt niet gelooven, wat zij doorgestaan hadden. Elk dorp voedde hen op zijne beurt; men gaf hun slechts koren en drooge vijgen, en telkens als de Kabylen eene nederlaag hadden geleden, kwamen zij bij hen hunne *flissa's* scherpen, zeggende:

— »Houdt u gereed.....Het is tijd."

Daarna beraadslaagden zij onder elkander en zeiden:

— »Nu, goed, niet van daag maar morgen!"

Ik zal u niet spreken over de andere beleedigingen, die de ongelukkigen hadden verduurd..... Het zou te afgrijselijk klinken..... De godsdienstige dweeperij maakt de menschen slechter dan de laagste dieren.

De kommandant deed, na Ignar en zijn vijf manschappen te hebben terug geroepen, deze ongelukkigen op muilezels stijgen, die men in het laatste dorp gerequireerd had; zij vertrokken, begeleid door een peloton jagers, zich richtende naar de plek, waar het overige van de cavalerie kampeerde. De lastgeving hield in, hen den volgenden dag naar Tizi-Oezoe te vervoeren.

De kommandant had slechts één man van dien troep bij zich gehouden, dengene, dien hij voor den krachtigsten en schrandersten hield, om hem te geleiden naar den generaal Lallemand, gekampeerd in Boven-Kabylië, bij de Jurjura.

Peinzend staarde ik dat tooneel aan. Vooral trok het gelaat van één Kabyl mijne opmerkzaamheid; hij was lang, had een eenigszins dikken neus, een korten, zwarten, gekrulden baard; ik vroeg mij af waar ik dien man gezien had, toen Brissard mij zeide: »Herkent gij dien Arabier te paard niet? Dat is Said Kaïd, de zwarte ruiter van Temda."

Ik herkende hem dadelijk; hij zat op hetzelfde paard en droeg denzelfden zwarten mantel, ons aanziende met eene uitdrukking van hoogmoed en zich met een voorkomen van onverschilligheid den baard krabbende. Hij kwam zijne onderwerping aanbieden, daar toch allen verslagen waren.

De kommandant gaf bevel tot vertrek.

— »Wij moeten voort!" zei hij, terwijl hij naar de bergtoppen wees; »wij hebben nog wel zes uren werk alvorens daar boven te komen."

En wij vertrokken.

Zoo ik u de wegen moest schilderen, waarover wij gegaan zijn, de een achter den ander, altijd klauterende als geiten, nu eens een afgrond links, dan weder rechts, de hellingen met wilde olijfboomen, dwergeiken, myrten en jeneverboomen in de diepte der afgronden, zou ik verlegen staan. Als wij op de kruin van eene rots kwamen en tot elkaâr zeiden: »Wij

zijn er!" vertoonde zich eene andere nog hoogere; wij dachten, dat er geen eind aan zoude komen.

Overigens schenen onze kleine Arabische paarden niet te zeer vermoeid; zij waren daar in hun element.

Van afstand tot afstand troffen wij ook groote Kabylsche dorpen aan, die pas onderworpen waren; de menschen vertoonden zich aan hunne deuren en boden ons in houten nappen water aan om ons te verfrisschen.

Eindelijk, na zeven uren geklommen te hebben, werden wij tusschen twee rotsen, op een plateau bedekt met zware esschen en olijfbooomen, de kleine tenten en de roode broeken van de kolonne gewaar.

De kommandant Letellier, de kolonist, dien hij had medegenomen, en Said Kaïd begaven zich naar het hoofdkwartier en wij kampeerden boven een klein ravijn, op de plaats, waar men het vee slachtte. De lucht was op die hoogte zoo helder, dat het hoofd er u van draaide.

Ik ging dadelijk mijn vriend Babelon, den luitenant bij de Turko's opzoeken. De officieren van zijn regiment hadden zich eene kleine hut van bladeren opgeslagen; hun maaltijd was juist afgeloopen. Babelon ontving mij als een oud kameraad, en die heeren riepen den kok terug om hem te zeggen mij te bedienen; zij wilden volstrekt, dat ik zou gaan zitten, wat ik gaarne deed; aan eetlust ontbrak het niet. Tegen negen uur des avonds verliet ik hem; wij waren vijftien uren te paard gebleven; ik had behoefte aan slapen.

Den volgenden morgen blies men reeds zeer vroeg het sein voor het vertrek. Ik liep naar Babelon om hem te bedanken voor zijne goede ontvangst, en wij namen samen nog een glaasje cognac op de valreep.

— »Komaan, Goguel!" zei hij mij op het oogenblik van het afscheid, »spoedig zullen wij mekaâr in ons land weêrzien; zoodra de expeditie afgeloopen is, vraag ik verlof en zijt gij vrij.

— »Hoe eerder, hoe liever!" antwoordde ik hem lachende.

Hij zag mij wegrijden en ging in zijne tent.

Wij volgden toen de kruin van het gebergte. Daar haalde men op zijn gemak adem en had men een ruim vergezicht: aan den eenen kant de blauwe zee, Algiers met zijne haven, zijne tuinen, zijne witte huizen, en aan den anderen kant den Jurjura, welks onmetelijke contreforten of ribben, bedekt met rotsen, met bosschen en bezaaid met Arabische dorpen, zich in alle richtingen, zoo ver het oog reikte, uitstrekten tot den rand der vlakte. Hoe meer men rondstaarde, hoe meer dingen men zag. . . O ja, het was grootsch, het was schoon! Wat zouden wij daar eene rijke kolonie hebben, zoo de landverhuizers zich sinds dertig jaren daar hadden gevestigd! Al de ongelukkigen, die het gebrek tot een wanordelijk bestaan drijft, zouden daar te midden van overvloed leven; wij zouden de omwentelingen van de ellende niet meer hebben te vreezen. . . Maar de heerschappij van den sabel belet alles. Zij, die hun land verlaten om elders fortuin te zoeken, begeven zich liever naar Amerika, en terwijl

bij ons millioenen arbeiders geen duim gronds bezitten, hebben wij in Algerië millioenen bunders te ontginnen, die slechts op armen wachten om de prachtigste oogsten voort te brengen.

Al de jagers dachten gelijk ik; niet één sprak een woord; wij zagen elkander zwijgend aan en lieten de paarden loopen met den teugel over den hals.

Om negen uur gingen wij langs het dorp Echeriden, waar eenige dagen te voren de beslissende slag van dezen veldtocht was geleverd geworden. Na dit gevecht hadden de Kabylen, uit hunne laatste verschansingen verdreven, geene andere toevlucht dan de overgaaf.

Dit groote dorp was vernield, de dikke boomen waren omgekapt en de kleine weggemaaid door het schroot als korenhalmen door den sikkel.

Daar heb ik een Kabyl zien weenen — ik heb dit nooit een anderen zien doen! — hij vond zelfs de plek zijner woning niet meer terug; zijne vrouw, naast hem gezeten op een steen, verborg haar gelaat tegen hare knieën, en de kinderen schenen beangst. Arme lieden! De edele Kaïd Ali had hen tegen ons opgeruid, onder bedreiging hun dorp af te branden, zoo zij niet mede oprukten; zij waren geheel te gronde gericht!

Tegen elf uur kwamen wij aan het *Fort National* en zetten onze paarden langs den weg op piket, bij den ingang. Het was zeer warm. Brissard belastte zich met de zorg voor ons ontbijt. Middelerwijl gingen wij een paar glazen drinken met de soldaten van den trein, die ons als goede vrienden ontvingen. Men vertelde mekaar de gebeurtenissen van den oorlog. Kaïd Ali had de bestorming van het *Fort National* beproefd; hij had stormladders doen vervaardigen, tot zijne menschen zeggende, dat wie niet ten minste den muur zoude aanraken, vervloekt zou zijn en nimmer deel zoude hebben aan de zaligheid van het Paradijs, maar in de het zou komen; in één woord: historietjes van Lourdes en la Salette.

Wij hoorden deze dingen aan, die verdienen, dat men er over nadenkt; in alle landen zijn de onwetenden vreeselijke werktuigen in de handen van de dwepers, en ook wij hebben *marabout's* in Frankrijk.

Om drie uur sloegen wij den weg naar Tizi-Oezoe weer in, twee mitrailleuses en twee getrokken stukken begeleidende; om zeven uur kwamen wij in den *bordj* terug.

Zoo eindigde onze veldtocht.

In de eerste dagen van Juni verspreidde zich het gerucht, dat de militairen, wier dienstijd verstreken was, spoedig hun verlof zouden krijgen, en den 12en verlieten Ignar, ik en twee en twintig Afrikaansche jagers Tizi-Oezoe, om ons naar Dellys te begeven; wij lieten Brissard in den *bordj* achter met den luitenant Cayatte en de overige jagers.

Die goede, brave Brissard en de eerlijke wachtmeester Erbs deden ons uitgeleide tot de Turksche fontein; toen zij ons vaarwel zeiden, weenden zij als kinderen.

Des avonds waren wij te Dellys en wij namen plaats op de boot naar Algiers,

waar wij den volgenden dag aanlandden; van daar gingen wij met den spoortrein naar Blidah. Den 15 Juli hadden wij eindelijk onze marschorders in den zak en waren spoedig in onze haardsteden terug.

EINDE.

; van daar gingen wij met den
den wij eindelijk onze marschor-
haardsteden terug.

PR-83/184

PERPUSTAKAAN NASIONAL

PR-83184

ZAENUDIN

PERPUSTAKAAN NASIONAL

